

АНАЛІТИК
АУДИТОРСЬКА ФІРМА

ЕКОНОМІКА ФІНАНСИ ПРАВО

ЩОМІСЯЧНИЙ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 8'2016

(видається з 1994 року)

ISSN 2409-1944

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата з економічних і юридичних наук

Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 грудня 2015 р. №1328 (економічні науки), Наказ Міністерства освіти і науки України від 11 липня 2016 р. № 820 (юридичні науки). Реєстраційне свідоцтво серії КВ № 21620-11520ПР від 12 жовтня 2015 р.

Засновники:

Аудиторська фірма "Аналітик" спільно з Академією муніципального управління та Національною академією внутрішніх справ України

Статті обов'язково проходять

відбір, внутрішнє і зовнішнє рецензування

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Національної академії внутрішніх справ України (Протокол №18 від 26 липня 2016 року) та Вченою Радою Академії Муніципального Управління (Протокол №35 від 22 липня 2016 року). Повний або частковий передрук матеріалів журналу

допускається лише за згодою редакції. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. За зміст та достовірність реклами несе відповідальність рекламодавець.

Підписано до друку 1.08.2016

Формат 60/84/8

Наклад – 250 прим.

Адреса редакції: 01001, м. Київ, вул. Хрещатик, 44

Телефони: (050) 735-43-41, (096) 221-88-61

Факс: (044) 278-05-88

E-mail: efp.redaktor@gmail.com

Сайт: www.efp.in.ua

Суб'єкт видавничої
справи

© "Аналітик", 2016
© "Економіка. Фінанси. Право",
2016

Типографія: ТОВ "Міжнародний бізнес
центр"

Заступник редакційної колегії з правових наук:

Лоцихін Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, декан юридичного факультету Академії муніципального управління, Заслужений економіст України

Члени редакційної колегії з правових наук:

Баймуратов Михайло Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права Маріупольського державного університету, заслужений діяч науки і техніки України

Бичкова Світлана Сергіївна, д.ю.н., професор, заступник начальника кафедри цивільного права і процесу Національної академії внутрішніх справ

Василинчук Віктор Іванович, д.ю.н., професор, професор кафедри спеціальної техніки та оперативно-розшукового документування Національної академії внутрішніх справ

Глушков Валерій Олександрович, д.ю.н., професор, завідувач спеціальною кафедрою № 1 Національної академії Служби безпеки України, заслужений юрист України

Джужа Олександр Миколайович, д.ю.н., професор, головний науковий співробітник відділу організації науково-дослідної роботи Національної академії внутрішніх справ

Кампо Володимир Михайлович, к.ю.н., доцент, громадський діяч, заслужений юрист України

Клименко Олена Вікторівна, к.ю.н., доцент, доцент кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Кононенко Леонід Минович, к.ю.н., професор, професор кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Копан Олексій Володимирович, д.ю.н., професор, перший заступник Керівника Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при Раді національної безпеки і оборони України

Литвин Олександр Петрович, к.ю.н., професор, професор кафедри публічно-правових дисциплін Університету сучасних знань

Луць Володимир Васильович, д.ю.н., професор, завідувач відділу проблем приватного права Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, заслужений діяч науки і техніки України

Озерський Ігор Володимирович, д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету, академік міжнародної кадрової академії, відмінник освіти України, радник юстиції

Приходько Христина Вікторівна, к.ю.н., професор, доцент кафедри муніципального, цивільного та адміністративного права Академії муніципального управління

Фрицький Юрій Олегович, д.ю.н., професор, професор кафедри теорії, історії держави і права та конституційного права Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з економічних наук:

Даций Олександр Іванович, д.е.н., професор, в.о. ректора Академії муніципального управління, Заслужений працівник освіти України

Заступник керівника редакційної колегії з економічних наук:

Бутинець Тетяна Анатоліївна, д.е.н., професор, професор кафедри бухгалтерського обліку та аналізу за видами економічної діяльності Житомирського державного технологічного університету

Члени редакційної колегії з економічних наук:

Невелєв Олександр Михайлович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту зовнішньоекономічної діяльності та адміністрування менеджменту Академії муніципального управління

Вініченко Ігор Іванович, д.е.н., професор, завідувач кафедри економічної теорії та економіки сільського господарства Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Іванюта Василь Фалімонович, д.е.н., доцент, професор кафедри бізнес-адміністрування та зовнішньоекономічної діяльності Полтавського університету економіки і торгівлі

Клименюк Микола Миколайович, д.е.н., професор, завідувач кафедри менеджменту Академії муніципального управління

Кондрашихін Андрій Борисович, д.е.н., доцент, завідувач кафедри державних та місцевих фінансів Академії муніципального управління

Корецька Світлана Олександрівна, д.е.н., доцент

Манцевич Юрій Миколайович, д.е.н., доцент, завідувач секретаріату Комітету Верховної Ради України з питань будівництва, містобудування і житлово-комунального господарства

Прушківський Володимир Геннадійович, д.е.н., професор, перший проректор Запорізького національного технічного університету

Сук Петро Леонідович, д.е.н., доцент, професор кафедри бухгалтерського обліку і аудиту Національного університету біоресурсів і природо-користування України

Царенко Оксана В'ячеславівна, д.е.н., доцент, завідувач кафедри обліку і аудиту Академії муніципального управління

Керівник редакційної колегії з правових наук:

Константинов Сергій Федорович, д.ю.н., професор, учений секретар Вченої ради Національної академії внутрішніх справ

Шеф-редактор:

Головач Володимир Володимирович, к.ю.н., голова правління Аудиторської фірми "Аналітик", Заслужений юрист України

Випусковий редактор:

Куцяк Олександр Анатолійович

ЗМІСТ

І.Ю. ШЕВЧЕНКО. Теоретичні основи стратегічного управління розвитком трудового потенціалу на базі матричних методів	4
Г.М. СИДОРЕНКО-МЕЛЬНИК. Критичний огляд відповідності методичного підходу Національного банку України міжнародним стандартам оцінювання кредитних ризиків	8
Н.В. ЗАЧОСОВА, Д.М. КУЦЕНКО. Організація протидії злочинам в економічній сфері у системі забезпечення кадрової безпеки суб'єктів господарювання	13
Я.І. ЕНЕЙ. Аспекти формування стратегії імпортозаміщення в промисловості України	17
М.В. КОТОВА. Процесс формирования креативного мышления как основа современного эффективного управления	20
І.І. КОЦЬ. Концепція збалансованого управління толінговими операціями на підприємствах	23
М.М. МОСІЙЧУК. Аналітичне забезпечення сервісних функціональних стратегій операційної діяльності автотранспортних підприємств	28

ШЕВЧЕНКО

Інна Юріївна

shevchenko.khnadu@gmail.com

к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства, Харківський національний автомобільно-дорожній університет

УДК 331.5.024.5

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА БАЗІ МАТРИЧНИХ МЕТОДІВ

THEORETICAL FOUNDATIONS OF STRATEGIC MANAGEMENT OF THE LABOUR POTENTIAL DEVELOPMENT BASED ON THE MATRIX METHODS

Стаття присвячена дослідженню та доповненню теоретичних основ управління розвитком трудового потенціалу на базі матричних методів. Запропоновано матрицю стратегій розвитку трудового потенціалу, що складається з чотирьох квадрантів - «внутрішній стимул», «шокова терапія», «зовнішній стимул» і «збереження». Розроблена матриця стратегій розвитку трудового потенціалу дозволяє реалізовувати комплексний підхід до управління розвитком його компонент.

Статья посвящена исследованию и дополнению теоретических основ управления развитием трудового потенциала на базе матричных методов. Предложено матрицу стратегий развития трудового потенциала, которая состоит из четырех квадрантов - «внутренний стимул», «шоковая терапия», «внешний стимул» и «сохранение». Разработанная матрица стратегий развития трудового потенциала позволяет реализовывать комплексный подход к управлению развитием его компонент.

The present article is dedicated to research and supplement of the theoretical foundations of strategic management of the labour potential development based on the matrix methods. It was suggested the matrix of strategies for the labour potential development which consists of four quadrants - «internal stimulus», «shock therapy», «external stimulus» and «saving». The matrix of strategies for the labour potential development allows realizing the comprehensive approach to the management of its components development is developed.

Ключові слова: трудовий потенціал, матричні методи, стратегія розвитку

Ключевые слова: трудовой потенциал, матричные методы, стратегия развития

Keywords: labour potential, matrix methods, strategy of development

ВСТУП

У сучасних умовах активних трансформаційних процесів в економіці як ніколи раніше актуалізується необхідність забезпечення розвитку економічного потенціалу на макро-, мезо- та мікрорівнях, що неможливо без ефективного управління розвитком трудового потенціалу.

Методичним аспектам управління розвитком трудового потенціалу на різних рівнях його прояву присвячені численні наукові праці таких провідних вітчизняних учених як Д. Богиня, З. Варналій, В. Геєць, З. Герасимчук, Б. Генкін, С. Гринкевич, В. Гриньова, О. Грішнова, І. Джаїн, І. Заблудська, М. Кім, А. Колот, Е. Лібанова, В. Лич, М. Новікова, В. Онікієнко, В. Онищенко, Л. Семів, А. Череп, Л. Шаульська, Л. Шевчук, В. Щербак.

У попередніх дослідженнях автора [1] виявлено, що переважна більшість наявних у науковій літературі методик оцінки розвитку трудового потенціалу доцільно об'єднувати у шість методичних підходів – ресурсний підхід, факторний підхід, результативний підхід, вартісний (витратний) підхід, інтегральний підхід і суб'єктивний підхід.

Нині особливу популярність серед учених отримав інтегральний підхід, який передбачає нормування з застосуванням таксономічного методу одиничних показників у сукупний індекс як багатомірну середньозважену величину. Застосування положень інтегрального підходу дозволяє отримувати чіткі та прості для інтерпретації результати оцінювання розвитку трудового потенціалу, проте частково залишає без уваги розвиток його компонент (факторних показників), переважно зосереджуючись

на результуючому показнику. Нівелювати даний недолік інтегрального методичного підходу до оцінювання розвитку трудового потенціалу як важливого елементу управління ним дозволить застосування матричних методів, що актуалізує необхідність досліджень у даному напрямку.

МЕТА РОБОТИ полягає у доопрацюванні теоретичних основ стратегічного управління розвитком трудового потенціалу на базі матричних методів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці вітчизняних учених і попередні розробки автора.

При проведенні дослідження використано метод аналізу та синтезу, метод індукції та дедукції, системний підхід.

РЕЗУЛЬТАТИ

У попередніх дослідженнях [2] автором було розроблено методику оцінювання розвитку трудового потенціалу, одним із етапів якої є проведення матричної діагностики за значеннями комплексних показників та сукупного інтегрального показнику розвитку трудового потенціалу з використанням чотирьох квадрантної матриці (рис. 1).

Представлена на рис. 1 матриця складається з чотирьох квадрантів, що отримуються шляхом перетинання абсциси «якісний розвиток» (одночасне покращення стану компонент трудового потенціалу – демографічного, інтелектуального, інноваційного, професійно-кваліфікаційного та підприємницького потенціалів [3] відносно їх середнього стану [4]) і ординати «кількісний розвиток» (одночасне покращення стану компонент трудового потенціалу в наступному періоду в порівнянні з попереднім [4]).

«Квадрант 1» має назву «квадрант кризового стану (вичерпання внутрішніх резервів)» та характеризується наявністю зовнішнього кількісного розвитку при відсутності внутрішнього якісного розвитку трудового потенціалу та його компонент.

«Квадрант 2» отримав назву «квадрант наявності розвитку (успішного функціонування)», так як характеризується ситуацією при якій значення комплексних та інтегрального показників розвитку трудового потенціалу є більшими за одиницю.

«Квадрант 3» є «квадрантом накопичення внутрішніх резервів», так як характеризується наявністю якісного розвитку трудового потенціалу та його компонент при відсутності їх кількісного розвитку.

«Квадрант 4» називається «квадрантом відсутності розвитку (стагнації)», так як характеризується відсутністю як якісного, так і кількісного розвитку трудового потенціалу та його компонент (значення комплексних та інтегрального показників розвитку трудового потенціалу є меншими за одиницю).

У ході даного дослідження автором було розроблено стратегії розвитку трудового потенціалу та його компонент, що відповідають квадрантам вище описаної матриці розвитку трудового потенціалу, наступним чином: «квадрант 1» – «стратегія внутрішнього стимулу», «квадрант 2» – «стратегія шоквої терапії», «квадрант 3» – «стратегія зовнішнього стимулу», «квадрант 4» – «стратегія збереження» (табл. 1).

Таблиця 1

Стратегії розвитку трудового потенціалу (за його компонентами) та їх напрями
[розроблено автором]

Компо- ненти	Квадранти матриці розвитку трудового потенціалу			
	квадрант 1	квадрант 2	квадрант 3	квадрант 4
	Напрями, що відповідають стратегії розвитку трудового потенціалу:			
	«внутрішній стимул»	«шокова терапія»	«зовнішній стимул»	«збереження»
Демографічний потенціал	використання систем гнучкої зайнятості, впровадження санітарно-гігієнічної експертизи технологій виробництва, розширення мережі оздоровчих закладів підприємств, відновлення практики надання працівникам житла	зміни у системі оподаткування доходів, збільшення розміру соціальної допомоги на дитину, перегляд працездатного віку, збільшення видатків на охорону здоров'я при одночасній реструктуризації системи медичної допомоги, розширення квот на тимчасове працевлаштування громадян у інших державах	підвищення доступності та забезпечення пільгових умов кредитування з метою розвитку фермерства та сімейного бізнесу	підтримка сімейних форм трудової кооперації та системи молодіжних житлових будівельних кооперативів, індексація виплат, забезпечення ефективного функціонування закладів охорони здоров'я та соціальної допомоги
Інтелектуальний потенціал	інформатизація та комп'ютеризація виробничих процесів, моніторинг і координація освітніх і професійно-кваліфікаційних характеристик працівників, впровадження системи тренінгів і семінарів для працівників	розширення державного замовлення на підготовку фахівців, широке впровадження системи навчання обдарованої молоді за грантами (у тому числі зарубіжними), перегляд переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців	розширення системи міждержавних договорів у сфері освіти та науки, забезпечення пільгових умов кредитування отримання освіти, перегляд умов і періодичності атестації освітніх і наукових кадрів	забезпечення ефективного функціонування закладів освіти та науки
Інноваційний потенціал	впровадження досягнень НТП в виробничий процес, створення належних умов для забезпечення інноваційної активності працівників підприємств	зміни у системі оподаткування доходів та дотаційна підтримка інноваційно активних підприємств, державне фінансування (повне чи часткове) міжнародних і загальнодержавних інноваційних проектів	формування механізму захисту прав інтелектуальної власності, розширення мережі закладів освіти, науки, забезпечення пільгового кредитування інноваційних проектів	забезпечення ефективного функціонування суб'єктів інноваційної діяльності, підтримка системи міжнародного трансферу інновацій
Професійно-кваліфікаційний потенціал	збереження практики «закріплення» молодих фахівців за провідними спеціалістами, впровадження ефективної кадрової політики, фінансування підвищення кваліфікації працівників	оптимізація державного замовлення на підготовку фахівців за рахунок здійснення галузевої прив'язки навчальних закладів, перегляд Національної рамки кваліфікацій	забезпечення доступності та пільгових умов кредитування з метою перепідготовки та підвищення кваліфікації	забезпечення ефективного функціонування закладів підвищення кваліфікації
Підприємницький потенціал	створення та впровадження ефективних систем стимулювання праці працівників суб'єктів підприємницької діяльності	суттєві зміни в основах митного права та у системі оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності, у тому числі впровадження практики пільгового оподаткування та «податкових канікул»	забезпечення доступності та пільгових умов кредитування суб'єктів підприємництва	забезпечення ефективного функціонування установ підприємницької інфраструктури (кредитних організацій, страхових і лізингових компаній, інвестиційних фондів)

ВИСНОВКИ

Як бачимо з даних табл. 1, розроблена матриця стратегій розвитку трудового потенціалу містить напрями забезпечення розвитку демографічного, інтелектуального, інноваційного, професійно-кваліфікаційного та підприємницького потенціалів при потраплянні їх комплексних показників до відповідних квадрантів матриці розвитку трудового потенціалу.

Тим самим, розроблена матриця стратегій розвитку трудового потенціалу дозволяє реалізовувати комплексний підхід до управління розвитком його компонент і, таким чином, сприяти підвищенню ефективності управління розвитком

трудового потенціалу, що визначає її теоретико-наукову та практичну цінність.

Список використаних джерел

1. Шевченко І.Ю. Аналіз методичних підходів до оцінки трудового потенціалу / І.Ю. Шевченко // Проблеми і перспективи розвитку підприємництва: Збірник наукових праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. – Х.: ХНАДУ. – 2012. – № 2(3). – С. 23-29.
2. Шевченко І.Ю. Методичний підхід до оцінки розвитку трудового потенціалу регіону / І.Ю. Шевченко / реєстр. 02.09.2013 – № 51088.
3. Шевченко І.Ю. Компонентна структура трудового потенціалу регіону / І.Ю. Шевченко //

Економічні науки. Серія «Регіональна економіка»: Збірник наукових праць. – Луцьк. – 2012. – Вип. 9(35). – Ч. II. – С. 314-324.

4. Шевченко І.Ю. Развитие трудового потенциала региона: сущность, признаки, показатели

/ И.Ю. Шевченко // Актуальные проблемы управления экономикой региона: Материалы X Междунар. науч.-практ. конф., 23-24 мая 2013 г. / Редкол.: И.В. Федосеев (отв. ред.) [и др.]. – СПб.: СПбГЭУ, 2013. – С. 146-148.

СИДОРЕНКО-МЕЛЬНИК

Ганна Миколаївна
sidorenko-

melnik.gan@yandex.ua

к.е.н., доцент кафедри
фінансів та банківської
справи, ВНЗ Укоопспілки
«Полтавський університет
економіки і торгівлі»

УДК 336.77:336.711 (477)

КРИТИЧНИЙ ОГЛЯД ВІДПОВІДНОСТІ МЕТОДИЧНОГО ПІДХОДУ НАЦІОНАЛЬНОГО БАНКУ УКРАЇНИ МІЖНАРОДНИМ СТАНДАРТАМ ОЦІНЮВАННЯ КРЕДИТНИХ РИЗИКІВ

CRITICAL REVIEW OF CONFORMITY METHODOLOGICAL APPROACHES NATIONAL BANK OF UKRAINE INTERNATIONAL STANDARDS ASSESSMENT OF CREDIT RISK

У статті розглянуто характеристики вітчизняної системи оцінювання кредитних ризиків банками та відповідність її вимогам Базеля II та нормативних документів ЄС. Окреслено шляхи удосконалення та перспективи застосування методичного підходу Національного банку України до рейтингування позичальників.

В статье рассмотрены характеристики отечественной системы оценки кредитных рисков банками и соответствие ее требованиям Базеля II и нормативных документов ЕС. Определены пути совершенствования и перспективы применения методического подхода Национального банка Украины для рейтингования заемщиков.

The article examines the characteristics of the national system of assessment of credit risks by banks and its compliance with the requirements of Basel II and EU regulations. The ways to improve and prospects of the methodological approach of the National Bank of Ukraine to borrowers ranking are defined.

Ключові слова: кредит, кредитний ризик, кредитоспроможність, рейтинг

Ключевые слова: кредит, кредитный риск, кредитоспособность, рейтинг

Key words: credit, credit risk, creditworthiness rating

ВСТУП

Серед всієї сукупності банківських ризиків центральне місце займає кредитний ризик, який виникає в процесі реалізації кредитних відносин і при несприятливому результаті приводить банк до серйозних фінансових втрат. Проблема якісного оцінювання кредитних ризиків та визначення адекватних реаліям сьогодення рейтингів позичальників комерційних банків набуває підвищеної актуальності особливо в умовах трансформації банківської системи України. Методика оцінки кредитних ризиків повинна максимально нівелювати вплив суб'єктивного чинника та комплексно охоплювати та вимірювати вплив факторів, що при аналізі кредитних ризиків формують кінцевий результат. При цьому особливу увагу в процесі управління кредитним ризиком банки повинні звертати на визначення методів оцінки ризику кредитування за кожною окремою позицією/позичальником та на рівні банку (кредитного портфеля) в цілому.

Проблемі кредитних ризиків присвячені наукові праці А. Герасимовича, І. Бланка, О. Терещенка, В. Голуба, С. Мочерного, О. Дзюблюка, Г. Карчевої, І. Лазепка, А. Мороза, О. Пернарівського, І. Парасій-Вергуленко, А. Пересади, М. Савлука, О. Ковальова, С. Павлюка, І. Чехової, М. Александрової, С.

Маслової та ін. Серед відомих західних авторів особливо значимі праці Дж. Міль, А. Пігу, Дж. Маршалла, Л. Гітмана, Г. Марковіца, П. Роуза, Б. Едварда, Ф. Найт, Ф. Фабоцці та ін.

Основним завданням управління кредитними ризиками є окреслення міри допустимості ризику й прийняття практичного рішення, що спрямоване на розроблення заходів, які дають можливість зменшити вірогідність втрат. Якісне оцінювання кредитоспроможності потенційного позичальника має на меті насамперед максимально знизити ризик неповернення кредиту, що веде до значних втрат для банків і може привести його до банкрутства. Все це робить надзвичайно актуальним забезпечення ефективним інструментарієм, який має значне поширення у економічно розвинених країнах, його удосконалення та адаптування до вітчизняних реалій.

МЕТА РОБОТИ полягає в критичній оцінці набутого досвіду оцінки кредитних ризиків та пошуку напрямів вдосконалення її методичного забезпечення

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методи дослідження базуються на діалектичному методі наукового пізнання та системному підході до оцінювання кредитних ризиків у вітчизняній та міжнародній практиці.

РЕЗУЛЬТАТИ

На державному рівні в Україні декларуються наміри щодо інтеграції до європейського співтовариства, що, в свою чергу, зобов'язує адаптувати вітчизняне законодавство до вимог Європейського Союзу та до вимог стосовно складання фінансової звітності [4].

Базельським комітетом з питань банківського нагляду при Банку міжнародних розрахунків 26 червня 2006 року було прийнято рекомендації у сфері банківського регулювання (Базель II), які зокрема, передбачають регулювання банківського ризику [11]. Для оцінки кредитоспроможності позичальника Базельський комітет рекомендує застосовувати підхід на основі використання внутрішньої рейтингової оцінки, яка базується на системі побудови кредитних рейтингів. Запропонований підхід відрізняється високим рівнем чутливості до кредитного ризику та має мотиваційну спрямованість.

Базовий підхід до оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб, який передбачено

Базелем II та Директивою Європарламенту (Директива 2006/48/ЄС «Про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ» [6]), ґрунтується на внутрішніх кредитних рейтингах (internal ratings-based approach, IRB). Ключова вимога зазначених нормативних документів щодо оцінки кредитних ризиків полягає у запровадженні диференційованих підходів до оцінки та класифікації ризиків. Виконання цієї вимоги забезпечується переходом українських банків на рейтингову систему оцінювання позичальників, що є ключовою новацією Національного банку України (рис. 1). При чому банки можуть використовувати зовнішнє та внутрішнє рейтингування, а рейтинги мають покривати весь спектр коефіцієнтів ризику [10]. Стратегія управління ризиком повинна забезпечити поєднання внутрішньобанківської діяльності і механізмів Національного банку України та інших державних структур [1].

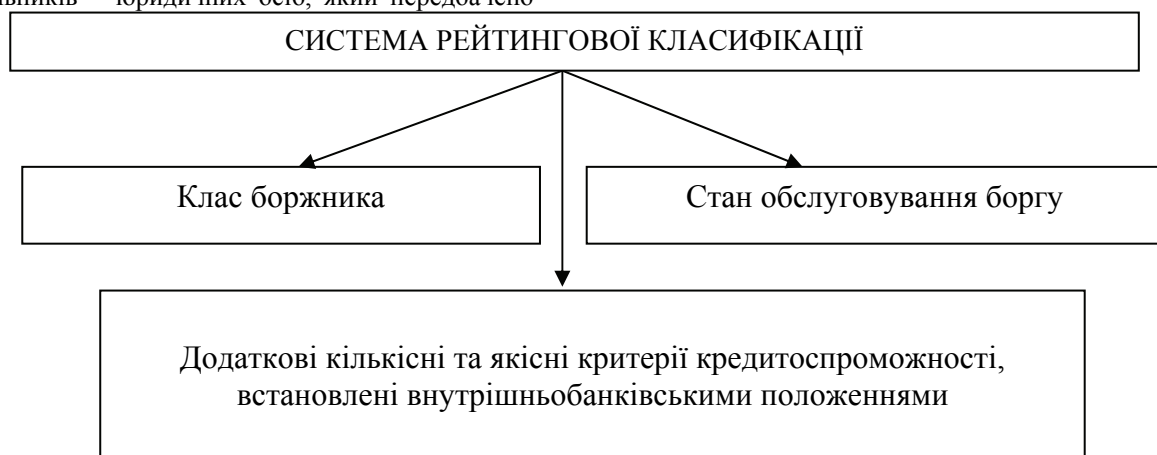

Рис.1 Система рейтингової класифікації комерційних банків України згідно з Положенням «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» від 25.01.2012 № 23 [7]

Сьогодні змінюється філософія рейтингових оцінок: якщо раніше рейтинги використовувалися переважно для порівняльної оцінки кредитоспроможності підприємств у рамках певного сегмента клієнтів, то в сучасних реаліях рейтинг стає інструментом безпосередньої оцінки кредитних ризиків. Рейтингові класи формуються на основі оцінок імовірності дефолту (Probability of Default, PD). Нині та у перспективі рейтинг є і буде найважливішим інструментом управління кредитними ризиками [9].

У теоретичному контексті необхідно розрізнити поняття рейтингу позичальника та рейтингу позики. Обидва ці поняття стосуються кредиту, однак якщо рейтинг позичальника цілком та повністю базується на його конкурентоспроможності, то рейтинг позики враховує додаткові особливості конкретної кредитної угоди, такі як достатність та ліквідність застави, строк кредиту, наявність гарантії та поручительства, тощо. Кредитний рейтинг є умовним вираженням кредитоспроможності позичальника в цілому (рейтинг позичальника) або його окремих боргових

інструментів (рейтинг боргового зобов'язання). Отже, кредитний рейтинг слід трактувати як умовний вираз кредитоспроможності об'єкта рейтингування в цілому та/або його окремого боргового зобов'язання за шкалою кредитних рейтингів. Системи рейтингу кредитів за якістю є важливим інструментом систематичного оцінювання ступеня кредитного ризику при наданні різних видів кредитів. Такі системи створюються українськими банками з метою спростити та полегшити процес прийняття рішення про надання кредитів.

В умовах відсутності сталого законодавства та невідосконаленості нормативно-правової бази, підвищеного ризику та турбулентності національної економіки зовнішнє рейтингування для переважної більшості підприємств є недоступним, дорогим та недоцільним, відповідно перехід на оцінювання кредитних ризиків за системою внутрішнього рейтингування є цілком виправданим.

Зауважимо, що у міжнародній банківській практиці одним із найпоширеніших підходів до визначення кредитоспроможності позичальника є

рейтингові системи, орієнтовані на врахування як кількісних, так і якісних характеристик клієнта. Такі системи дозволяють визначити кредитоспроможність за допомогою синтезованого показника – рейтингу, вираженого у балах, встановити межі інтервалу його коливань і, залежно від кількості балів, визначити належність позичальника до того чи іншого класу клієнтів за рівнем ризику. Рейтингові системи оцінки передбачають насамперед вибір і обґрунтування системи показників та їх класифікацію за групами. Ці групи ранжуються залежно від їх значущості в оцінці кредитоспроможності клієнта з позицій банку. Тобто одні й ті самі показники можуть мати різну вагомість в оцінці кредитного ризику з погляду різних банків, а також залежно від виду кредиту. У світовій практиці кредитний рейтинг надають спеціалізовані компанії – рейтингові агенції, такі як Standard & Poor, Moody's, Fitch, Duff and Phelps, українське «Кредит-Рейтинг» тощо.

Згідно з частиною 4 додатка 7 Директиви Європарламенту [6] «Рейтингова система» включає всі методи, процеси, заходи контролю, збір даних та інформаційні технології, які забезпечують оцінювання кредитного ризику, віднесення вимог до класів за ступенем кредитного ризику чи до пулів (рейтингів), а також кількісний аналіз дефолту та показників збитку для певних типів вимог (ризикової уражуваності). Саме такі механізми побудови внутрішньобанківських рейтингових систем закладено в Положенні «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями». Нагадаємо, що базовий підхід до оцінки кредитоспроможності, який передбачено Базелем II та Директивою Європарламенту, ґрунтується на внутрішніх кредитних рейтингах (internal ratings-based approach, IRB) [6, 11].

Існує кілька типів систем внутрішньої рейтингової оцінки: системи засновані на аналізі кредитоспроможності позичальника; системи засновані на аналізі конкретних інструментів активних операцій; системи, що поєднують аналіз кредитоспроможності позичальника та аналіз інструментів активних операцій [8]. Слід зазначити, що для застосування IRB-підходу банки мають отримати від наглядових органів відповідний дозвіл. Він надається лише за умови, що компетентний наглядовий орган зробив висновок про те, що системи кредитної установи для управління та створення рейтингу уражуваностей по кредитному ризику є надійними та впровадженими комплексно, а також відповідають таким стандартам:

- рейтингові системи забезпечують обґрунтоване оцінювання та диференціацію ризику, точні та послідовні кількісні оцінки ризику;
- внутрішні рейтинги відіграють важливу роль в управлінні ризиками та процесі прийняття кредитних рішень, у процесі виконання корпоративних функцій управління кредитною установою;
- кредитна установа має відділ контролю кредитних ризиків, який відповідає за її рейтингові системи, а також є незалежним та вільним від небажаного впливу;

– банк збирає та зберігає всю необхідну інформацію для забезпечення ефективної підтримки процесів визначення рівня кредитного ризику та управління ним;

– банк документально обґрунтовує розробку своїх рейтингових систем та їх функціонування, а також оцінює результат діяльності [6].

Окрім зазначених стандартів, до основних принципів побудови рейтингової системи слід віднести: гнучкість; повноту; монотонність (рівномірність зростання чи падіння); точність; об'єктивність; прозорість; регулярність тестування (оцінка якості); використання результатів рейтингування як з метою формування резервів, так і для прийняття рішень щодо видачі кредитів [10]. Таким чином, запровадження рейтингової системи оцінювання кредитоспроможності позичальників та формування резервів під активні кредитні операції передбачає комплексність, належне методичне забезпечення, а також формування бази даних щодо фінансового стану позичальників.

Щодо останньої позиції, якісне рейтингування вимагає формування баз даних, які містять достатній обсяг первинної емпіричної інформації для здійснення аналітичних процедур. Щонайменше три роки банк має використовувати рейтингову систему для оцінки та управління ризиками для того, щоб запровадити IRB-підхід до оцінювання кредитних ризиків та розрахунку достатності власного капіталу, зважаючи на власні оцінки компонентів ризику. Отже, рейтингова система має відповідати мінімальним вимогам щодо об'єктивності та якості, описаним вище стандартам.

Актуальною є потреба у фіксації співвідношення між класами позичальників щодо рівня ризику дефолту, до якого застосовується кожен клас. Також повинні бути чітко прописані критерії, які застосовуються для визначення такого рівня ризику дефолту. Це призведе до згладжування суб'єктивності експертних оцінок, підвищить прозорість методики.

З метою приведення методик оцінки фінансового стану позичальників, зокрема критеріїв оцінки фінансового стану позичальників – юридичних осіб до вимог положень Директиви Європарламенту та Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) щодо оцінки кредитних ризиків, рекомендується трансформувати чинні у банках методики оцінки кредитоспроможності у напрямі запровадження рейтингового оцінювання позичальників.

Згідно з Положенням «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» рейтинговий клас боржника встановлюється шляхом розрахунку інтегрального показника фінансового стану позичальника – юридичної особи. Певному діапазону значень ймовірності дефолту відповідає зафіксований Положенням клас. Класифікація спирається на використання дискримінантного аналізу. Слід відмітити, що саме цей метод є найрозповсюдженішим в міжнародній практиці оцінювання кредитоспроможності потенційних

позичальників [3]. Національним банком України пропонується 18 моделей розрахунку інтегрального показника фінансового стану позичальника – юридичної особи, які кластеризовані за розміром: малі, середні, великі.

Параметри моделі визначаються з урахуванням вагомості та розрядності відповідних фінансових коефіцієнтів, перелік яких містить 11 показників. Досить висока точність оцінок кредитних ризиків забезпечується диференціацією позичальників за 9 групами видів економічної діяльності, розмірністю бізнесу, охопленням характеристик потенційної кредитоспроможності позичальників, до яких входять коефіцієнти заборгованості, прибутковості, фінансової незалежності та платоспроможності.

Отже, маємо відзначити встановлення тісного взаємозв'язку із кількісно-якісною оцінкою галузі господарювання, а також чіткість, логічність, послідовність, повнота і вичерпність вибору методичного інструментарію. Також, слід зазначити, що вагомість впливу фінансових коефіцієнтів, які включені до моделі інтегральної оцінки боржників, що наведені в Положенні «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», в цілому відповідає європейській практиці оцінки кредитних ризиків.

Запропоновані Положенням параметри щорічно актуалізуються Національним банком України на підставі даних фінансової звітності боржників – юридичних осіб. Виконання цієї вимоги повністю узгоджене з міжнародними стандартами побудови рейтингових моделей оцінки кредитних ризиків.

Залежно від значення інтегрального показника фінансового стану, коефіцієнта покриття боргу та стану обслуговування боргу позичальнику присвоюється певна категорія якості за кредитом, якій відповідає діапазон показника ризику кредитної заборгованості. Певний рівень показника встановлюється банком самостійно за результатами додаткового аналізу якісних критеріїв відповідно до внутрішнього положення з оцінки кредитних ризиків. У цьому документі банки мають враховувати: якість менеджменту боржника; ринки збуту продукції та вплив факторів виробництва; додаткові галузеві ризики суб'єкта господарювання; якість систем контролінгу та корпоративного управління; висновки аудиторів щодо достовірності звітності боржника (за наявності); рейтинги боржника, встановлені міжнародними рейтинговими агентствами; динаміку інтегрального показника фінансового стану щонайменше за три останніх роки; показники консолідованої звітності; іншу об'єктивну інформацію щодо подій та обставин, які можуть вплинути на своєчасність і повноту погашення боргу [9]. У внутрішніх положеннях необхідно також визначити порядок переведення якісних показників у їх кількісні еквіваленти і кількісну диференціацію показника ризику кредиту у межах встановлених діапазонів. Удосконалення потребує традиційний алгоритм формування інтегральної оцінки щодо впливу додаткових (суб'єктивних) факторів на ризик кредитної заборгованості позичальника [2].

У зв'язку з відсутністю єдиної бази даних середньогалузевих, мінімальних і найкращих для конкретної галузі показників реальна оцінка кредитоспроможності підприємства ускладнюється. Відтак необхідним є створення галузевої інформаційної бази, до якої заносилися б значення показників кредитоспроможності підприємств з метою вироблення їхніх оптимальних величин по галузі.

Незалежно від обраного методологічного підходу до формування кількісного показника, за яким проводиться рейтингування, найбільш важливим етапом присвоєння кредитного рейтингу є його якісна інтерпретація – встановлення співвідношення «показник – клас рейтингу». При цьому головним методологічним принципом є уникнення надмірної концентрації в окремих рейтингових групах.

Для перевірки правильності розроблених методик рейтингування необхідно періодично здійснювати оцінку її ефективності, що вимагає формування статистичної бази даних щодо присвоєних рейтингів і фактичних дефолтів [5]. В зарубіжній практиці для цього використовуються такі показники, як профіль акумульованої точності (ПАТ) і коефіцієнт передбачуваної здатності (КПЗ).

Сутність КПЗ полягає в розрахунку інтегрального коефіцієнта на основі порівняння присвоєних рейтингів з кількістю фактичних дефолтів. З цієї метою всі позичальники поділяються на дві групи: ті, які виконали свої зобов'язання, і ті, які не виконали. Як правило, зобов'язання вважаються невиконаними, якщо платіж не здійснився протягом 30 днів після встановленого в договорі терміну погашення зобов'язань. Рейтинги суб'єктів господарювання з даних груп порівнюються попарно. В результаті порівняння кожної пари їй присвоюється числове значення $R(ij)$ за таким алгоритмом:

- 1) $R(ij)=1$, якщо початковий рейтинг позичальника (i), який не виконав свої зобов'язання, був гіршим за рейтинг позичальника (j), який виконав свої зобов'язання;
- 2) $R(ij)=0,5$, якщо рейтинги збігаються;
- 3) $R(ij)=0$, якщо початковий рейтинг позичальника (i), який не виконав свої зобов'язання, був кращим за рейтинг позичальника (j), який виконав свої зобов'язання.

Кількість пар, що мають бути порівняні, визначається добутком кількостей позичальників, які не виконали свої зобов'язання, та тих, які виконали свої зобов'язання. Показник КПЗ розраховується за формулою (1):

$$КПЗ = \sum R(ij) / (M \times N), \quad (1)$$

де M – кількість позичальників, які не виконали свої зобов'язання;

N – кількість позичальників, які виконали свої зобов'язання [5].

Рейтингові системи, для яких значення КПЗ перевищує 0,5, можна вважати ефективними, тобто такими, що дають адекватну, достовірну, точну оцінку кредитного рейтингу.

З метою актуалізації параметрів дискримінантних моделей та діапазону значень інтегрального

показника за окремими класами, що передбачено Положенням «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», банки мають надавати Національному банку України інформацію щодо статистики дефолтів (випадків неповернення кредитів). Статистика дефолтів систематизується у розрізі окремих класів, які присвоєно позичальникам на момент видачі кредиту. Формування таких баз даних забезпечить як об'єктивну оцінку якості рейтингової системи, так і її вдосконалення. З допомогою бюро кредитних історій можливо активізувати процес об'єднання даних про позичальників різних банків, що значно спростить процедуру систематизації необхідного масиву статистичних даних.

Аналіз основних позицій оновленого порядку визначення показника ризику кредиту, наданого юридичній особі, засвідчує, що в цілому Положення «Про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями» відповідає ключовим рекомендаціям щодо оцінки кредитних ризиків, які містяться у Базелі II. З передовою практикою оцінки кредитних ризиків узгоджуються: запровадження рейтингового підходу до класифікації позичальників, використання емпірично сформованої бази даних для побудови моделей, їх актуалізація, число рейтингових класів, склад кількісних показників, що включені до моделі та їх вагомість, а також процес калібрування. Досить суперечливим залишається набуття Національним банком України функції розробки уніфікованої системи рейтингування позичальників для всієї банківської системи. Проте на сучасному етапі, на думку О. Терещенка, такий крок є повністю виправданим [10]. За умов накопичення достатніх баз даних та успішної апробації власних систем рейтингування, з дозволу Національного банку України банки могли б використовувати передбачений Базелем II підхід на основі внутрішніх рейтингів (IRB).

ВИСНОВКИ

Впровадження методичного підходу Національного банку України до оцінки кредитних ризиків повинно забезпечити стандартизацію процесу класифікації позичальників за рівнем кредитного ризику, забезпечити належний рівень об'єктивності оцінок та полегшити процес контролю за їх правильністю. Перехід України на міжнародні стандарти оцінювання кредитоспроможності потенційних позичальників та кредитних ризиків має спиратись на практичне впровадження Положення Національного банку України, що в підсумку повинно забезпечити якісну оцінку кредитоспроможності позичальників та операційних характеристик, диференціацію ризиків, точну та

послідовну кількісну оцінку ризиків, що адаптована до умов ринку, банківських продуктів та практик окремих банків.

Список використаних джерел

1. Гайдаржийська О.М. Напрями удосконалення управління кредитним ризиком / О.М. Гайдаржийська, О.Г. Чернікова // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2014. – № 38. – С. 47-50.
2. Дегтяр Н. Особливості врахування додаткових (суб'єктивних) факторів при проведенні оцінки кредитоспроможності позичальника-юридичної особи / Н. Дегтяр, О. Дейнека, І. Боярко // Вісник НБУ. – 2015. – № 4. – С. 71–75.
3. Новоселецький О.М. Моделювання кредитоспроможності юридичних осіб на основі дискримінантного аналізу та нейронних мереж / О.М. Новоселецький, О.В. Якубець. // Нейро-нечіткі технології моделювання в економіці. – 2014. – № 3. – С. 120-150.
4. Подчесова В.Ю. Регламентация процесу управління кредитним ризиком / В.Ю. Подчесова, Я.М. Замашка // Молодий вчений. – 2015. – № 2 (17). – С.11-15.
5. Предтеченский А.Н. Коэффициентный анализ в системе кредитных рейтингов заемщиков банка / А.Н. Предтеченский // Банковское дело. – 2005. – № 5. – С. 38-46.
6. Про започаткування та здійснення діяльності кредитних установ [Електронний ресурс] : Директива Європейського Парламенту та Ради Європейського Союзу 2006/48/ЄС від 14 червня 2006 року. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_862.
7. Про затвердження Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями [Електронний ресурс] : Постанова Правління Національного банку України від 25.01.2012 р. № 23 – – Текст. дані. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.
8. Смерічевський С. Удосконалення сучасних методик банківського регулювання оцінки кредитоспроможності фізичних осіб / С. Смерічевський // Вісник НБУ. – 2012. – № 2. – С. 28–32.
9. Терещенко О. Нові підходи до оцінки кредитоспроможності позичальників – юридичних осіб / О. Терещенко // Вісник НБУ. – 2012. – № 1. – С. 26-30. 65
10. Терещенко О. Оцінка кредитних ризиків: відповідність новацій НБУ міжнародній практиці / О. Терещенко // Вісник НБУ. – 2012. – № 9. – С. 4-8.
11. Basel II: International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework, 2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bis.org/publ/bcbs107.htm>.

ЗАЧОСОВА

Наталія Володимирівна
natazachosova@mail.ru

УДК 65.050.9:343.985

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ В
ЕКОНОМІЧНІЙ СФЕРІ У СИСТЕМІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КАДРОВОЇ БЕЗПЕКИ
СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

КУЦЕНКО

Дмитро Миколайович
Lawyer_ua@mail.ruORGANIZATION OF COMBATING CRIMES
IN ECONOMIC FIELD IN THE SYSTEM OF
PERSONNEL SECURITY SUPPORT IN
BUSINESS ENTITIESдоцент, Черкаський націо-
нальний університет ім.
Б. Хмельницькогостарший викладач, Східно-
європейський університет
економіки і менеджменту

Стаття присвячена визначенню видів економічних злочинів, що вчиняються персоналом суб'єктів господарської діяльності. В статті обґрунтована необхідність створення та функціонування системи кадрової безпеки для забезпечення зменшення кількості випадків вчинення співробітниками господарських структур економічних злочинів та мінімізації їх наслідків.

Статья посвящена определению видов экономических преступлений, совершаемых персоналом субъектов хозяйственной деятельности. В статье обоснована необходимость создания и функционирования системы кадровой безопасности для обеспечения уменьшения количества случаев совершения сотрудниками хозяйственных структур экономических преступлений и минимизации их последствий.

The article is devoted to determining the types of economic crimes committed by personnel of the enterprises. It is found out and shown in the article the necessity of establishment and functioning of the system of personnel security to ensure the reduction of cases of economic crimes committed by the staff of companies and minimizing their consequences.

Ключові слова: економічні злочини, кадрова безпека, «сині комірці», «білі комірці», покарання

Ключевые слова: экономические преступления, кадровая безопасность, «синие воротнички», «белые воротнички», наказание

Keywords: economic crimes, personnel security, «blue collar», «white collar», punishment

ВСТУП

Економічна злочинність в Україні набуває загрозливих масштабів. Питання характеристики та конкретизації злочинів у економічній сфері перебувають у полі зору таких сучасних дослідників, як Веприцький Р.С. [1], Кравчук С.Й. [2], Ляшенко М.М. [3], Мукоїда Р.В. [4], Рогозін С.М. [5] та багатьох інших. Більшість злочинних діянь у економічній і фінансовій сферах стають причиною збитків суб'єктів господарської діяльності, як приватної, так і колективної та державної форм власності. Загальновідомим є той факт, що близько 80% шкоди матеріальним активам компаній завдається їх власним персоналом. Таким чином, саме цей суб'єкт економічної злочинності становить суттєву загрозу для економічної безпеки підприємств, установ, організацій, що дозволяє стверджувати про необхідність приділення достатньої уваги питанням організації та функціонування системи кадрової безпеки. Основи для створення ефективної системи кадрової безпеки закладені у працях таких науковців, як Бурда І.Я. [6], Ляшенко О.М. [7], Мігус І.П. [8], Подлужна Н.О. [9], Поскрипко Ю.А. [10] тощо. Однак досліджень, які б дозволяли встановити роль та значення системи кадрової безпеки у процесі протидії злочинам у економічній сфері, що скою-

ються персоналом сучасних суб'єктів господарювання, нами виявлено не було.

МЕТА РОБОТИ полягає у обґрунтуванні необхідності підтримки високого рівня кадрової безпеки суб'єктів господарювання з метою мінімізації ймовірності вчинення їх персоналом різного роду економічних злочинів.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методичною та інформаційною основою для проведення дослідження слугували наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, матеріали фахових періодичних видань, у яких було розпочато вирішення окресленої наукової проблеми, ресурси мережі Internet тощо.

У процесі оформлення наукових результатів авторами застосовувались такі методи дослідження, як аналіз та узагальнення – під час формування переліку економічних злочинів, що можуть вчинятись співробітниками суб'єктів господарської діяльності; абстрагування – при визначенні напрямів використання можливостей системи кадрової безпеки для протидії вчиненню персоналом компаній економічних злочинів та мінімізації їх негативних наслідків для суб'єкта господарювання.

РЕЗУЛЬТАТИ

Проблема економічної злочинності багато років поспіль супроводжує господарську діяльність підприємницьких структур. Ще у кримінальному Кодексі часів Наполеона (1810 рік) містились згадки про відповідальність за банкрутство. Сучасне законодавство передбачає покарання за навмисне доведення до банкрутства, фіктивне банкрутство. Хилюта В.В. зазначає, що історично, як правило, кримінальна відповідальність за економічні злочини наступала при здійсненні таких традиційних злочинних діянь, як шахрайство, лихварство, розтрата тощо [11, с.40].

Нині до переліку найбільш поширених економічних злочинів належать контрабанда алкогольної продукції і (або) тютюнових виробів; контрабанда готівкових коштів і (або) грошових інструментів; ухилення від сплати митних платежів, що стягуються з організації або фізичної особи; легалізація (відмивання) грошових коштів або іншого майна, придбаних незаконним шляхом; здійснення валютних операцій з переказу грошових коштів на рахунки нерезидентів з використанням підроблених документів; приховування грошових коштів або майна, за рахунок яких має здійснюватися стягнення податків і (або) зборів; невиконання обов'язків податкового агента; ухилення від сплати податків і (або) зборів з організації або фізичної особи; незаконне отримання і розголошення відомостей, що становлять комерційну, податкову або банківську таємницю; незаконна організація і проведення азартних ігор; здійснення підприємницької діяльності без реєстрації або без ліцензії у випадках, коли така ліцензія обов'язкова.

Економічна злочинність постійно трансформується, видозмінюється, еволюціонує. Причиною цього є зростання кількості фінансових інструментів, продуктів та послуг, що можуть стати об'єктом злочинних посягань або засобом для вчинення злочину. Крім того, змінюється перелік суб'єктів, задіяних у процесі вчинення злочину. Ця обставина спричинена постійним збільшенням видів економічної діяльності, а також посад та професій. Відомо, що активними учасниками механізму економічних злочинів часто є працівники різноманітних господарських структур, від представників керівного складу – топ-менеджменту, до найнижчої ланки персоналу. Чим складнішою виявляється управлінська структура підприємства, установи або організації, тим більшим є ризик, що на певному рівні її побудови опиниться працівник, що матиме схильність до вчинення різного роду економічних злочинів – від банальної крадіжки матеріальних ресурсів суб'єкта господарської діяльності, до організації складних махінацій із фінансовою звітністю компанії, заниженням чи завищенням вартості її активів, залученням до розподілу грошових потоків фіктивних фірм тощо. Таким чином, високий рівень кадрової безпеки сучасних суб'єктів господарської діяльності та її інтелектуальної складової, є обов'язковими умовами для ефективного запобігання та протидії економічним злочинам.

Види загроз з боку персоналу для кадрової та економічної безпеки сучасних підприємств, установ, організацій, що мають ознаки злочинів у економічній сфері, є наступними: розкрадання майна суб'єкта господарювання, використання трудових, матеріальних, фінансових ресурсів підприємства, установи, організації у власних цілях; умисне псування і знищення майна підприємницької структури, отримання заробітної плати за роботу, що не була виконана або виконувалась недобросовісно, із допущенням навмисних чи мимовільних помилок; торгівля комерційними таємницями (інсайдерською інформацією).

Експерти з американського Федерального бюро розслідувань (ФБР), що мають великий досвід щодо розкриття найбільш складних злочинних схем, які застосовуються працівниками проти своїх компаній, схильні виділяти такі види економічних злочинів: злодійство «синіх комірців»; корпоративне шахрайство; фінансові злочини; фіктивне списання активів і інші маніпуляції із ними; шахрайство з цінними паперами та складськими товарами; шахрайство в сфері збуту (торгівлі); шахрайство зі страховкою.

У Великобританії суттєвою загрозою економічній безпеці сучасного бізнесу вважають економічні злочини, що скоюються представниками класу «білих комірців». Такими злочинами називають економічні злочини, що здійснюються державними чиновниками і співробітниками компаній, шахрайство у фінансовій сфері, корупцію, інсайдерську торгівлю, розкрадання коштів, відмивання грошей, кіберзлочини, крадіжку особистих даних тощо.

Особливим різновидом злочинів, скоєних вищим керівництвом компаній за злочинною змовою, можна назвати навмисне і фіктивне банкрутство. Таким чином, зловмисні діяння працівників та управлінського персоналу суб'єкта господарювання можуть призвести до його ліквідації, а не лише до матеріальних чи фінансових втрат. Зважаючи на ці та перераховані вище обставини, питання забезпечення кадрової безпеки, у тому числі і з метою протидії економічним злочинам з боку персоналу, є важливим та актуальним завданням.

Кадрова безпека – це один із істотних напрямів діяльності в сфері забезпечення економічної безпеки підприємства, установи, організації. Кадрова безпека є процесом запобігання загрозам, які пов'язані із персоналом суб'єкта господарювання. Найбільш поширеними їх видами, що можуть у подальшому стати причинами скоєння працівниками різного роду економічних злочинів, є наступні: низька кваліфікація співробітників; недостатньо ефективна організація системи управління персоналом; вади у процесі організації системи навчання персоналу; неефективна система мотивації працівників; втрата кваліфікованих співробітників; «слабка» корпоративна політика; неякісні перевірки кандидатів при прийомі на роботу. Каталізатором для вчинення злочинних діянь можуть стати такі обставини, як те, що умови мотивації працівників у конкурентів є кращими, ніж на даному підприємстві, в установі, організації; направленість рекрутингової діяльності конкурентів на перема-

нювання співробітників; тиск на співробітників суб'єкта господарювання ззовні; потрапляння співробітників в різні види зовнішньої залежності.

Комплексна робота щодо забезпечення кадрової складової економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності з метою протидії вчиненню працівниками економічних злочинів може бути розділена на три основних етапи:

- діяльність на етапі перевірки кандидата і прийняття його на роботу;
- заходи на етапі здійснення працівником своєї основної діяльності (контроль його корпоративної лояльності);
- забезпечення кадрової безпеки на етапі звільнення працівника.

На етапі підбору персоналу загроза для суб'єкта господарювання полягає в прийомі на роботу особи, що не володіє набором необхідних компетенцій, або ж особи, орієнтованої на вчинення корпоративного шахрайства, викрадення конфіденційної інформації, взятті у штат шпигуна зі стану недобросовісних конкурентів або рейдерів.

На етапі здійснення працівником своєї основної діяльності, перелік заходів щодо протидії вчиненню економічних злочинів має бути найширшим, оскільки на цьому етапі працівник уже має доступ до інформаційного забезпечення діяльності підприємства, установи, організації, має уявлення про активи та пасиви компанії, її клієнтів, партнерів, конкурентів, та усвідомлює, де захист її корпоративних ресурсів є найбільш вразливим. На цьому етапі можуть проявитись: незадоволення працівника своєю заробітною платою, кількістю покладених на нього обов'язків, відсутністю можливостей до кар'єрного зростання тощо. За таких умов починає виявлятися схильність працівника до вчинення економічного злочину з метою отримання персональної винагороди за несправедливе, на його думку, ставлення з боку керівництва підприємства, установи, організації.

Відбір персоналу, перевірка персоналу, проведення службової перевірки, службове розслідування – це і є та робота з персоналом суб'єкта господарювання, у процесі якої можна рекомендувати використання поліграфа. Мета оцінки персоналу із застосуванням детектора брехні – виключити протиправні дії з боку співробітників підприємства, установи, організації; визначити і нейтралізувати ризики для суб'єкта господарської діяльності у зв'язку з відбором серед претендентів найбільш гідних та кваліфікованих, у зв'язку з діями співробітників, що уже працюють тощо.

Використання поліграфа дозволить оперативно вирішувати такі завдання у системі кадрової безпеки:

- проводити відбір (скринінг) персоналу, що прагне влаштуватись на роботу;
- проводити поточні (атестаційні) перевірки персоналу, що уже працює.

У практиці західних компаній із метою протидії злочинам у економічній сфері з боку персоналу широкого поширення набули так звані «гарячі лінії». Співробітниками служби безпеки суб'єкта господарювання використовується виділена

телефонна лінія або e-mail, за якими будь-який працівник може анонімно повідомити про відомі йому правопорушення з боку колег. Невідомо, чи отримає така практика широке поширення у вітчизняних компаніях, але в західних фірмах частина розслідувань економічних злочинів ініціюється на підставі таких анонімних сигналів.

Забезпечення кадрової безпеки на етапі звільнення працівника передбачає припинення трудових відносин у такій формі, аби колишній співробітник не забрав із собою частину інформаційних, фінансових, матеріальних ресурсів суб'єкта господарювання, та не скористався отриманими у компаніях знаннями та навиками в інтересах конкурентів компанії. З цієї метою співробітники відділу економічної безпеки, що займаються кадровими питаннями, за сприяння юристів суб'єкта господарської діяльності, повинні передбачити підписання зі співробітниками, що звільняються як за ініціативи підприємства, установи, організації, так і за власним бажанням, договорів про нерозголошення інформації, що стосується інтересів їх колишнього місця роботи.

Фахівці з питань кадрової безпеки, що працюють у вітчизняних та закордонних компаніях, визначають наступні типи стратегій запобігання такому розповсюдженню виду економічного злочину з боку працівників, як шахрайство: інтегральне тестування, перевірка особистої передісторії працівника, психологічні та медичні тести, дослідження мотивів працевлаштування, випробувальний термін, спеціальні тренінги, впровадження соціальних програм (охорона здоров'я, юридична або фінансова допомога), наставництво, робота з психологом, завчасне інформування про професійні обов'язки, тренінги з етики, програми орієнтації, моніторинг взаємин між працівниками, соціалізація і адаптація, регламент вирішення спорів і конфліктів, стиль лідерства, «Кодекс честі» співробітників, внутрішній контроль, технічні засоби безпеки, «Гаряча лінія», внутрішньо корпоративний аудит, зворотній зв'язок зі споживачами і замовниками, компенсаційні системи, система соціального кафетерію, системи «Участі» тощо [12].

Ми розділяємо і підтримуємо думку сучасних фахівців у галузі права щодо того, що покарання за економічні злочини повинні мати економічну природу. Дискусійними залишаються питання встановлення розмірів штрафів за вчинення різного виду економічних злочинів, адже якщо підійти до цього питання лояльно, тоді надто м'яке ймовірно покарання не зможе виконати свою попереджувальну та стримуючу функцію, і рівень економічної злочинності навряд чи суттєво знизиться. Водночас, якщо розмір нанесеної шкоди від злочинних дій особи є для суб'єкта господарювання незначним, тоді і розмір штрафу має бути відповідним, тому обрахунок суми штрафу за економічні злочини доцільно пов'язати із сумою збитків від протиправного діяння.

Однак, якщо обмежити відповідальність за вчинення економічних злочинів лише фінансовими покараннями, можливими стануть ситуації, коли власники або представники вищого керівництва

компанії перекладатимуть провину за власні управлінські рішення, що виявились невдалими, на працівників або колег, надаючи цьому форми економічного злочину та очікуючи на компенсацію з метою покриття витрат, що виникли через прорахунки менеджменту. Тому розслідуванням економічних злочинів, що вчиняються персоналом підприємств, установ, організацій повинні державні структури та служби, але вжиття заходів щодо їх попередження та протидії доцільно покласти на підрозділи кадрової та економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

ВИСНОВКИ

Отже, ініціаторами вчинення багатьох розповсюджених нині видів економічних злочинів є працівники господарських структур. Ефективна система кадрової безпеки суб'єкта господарювання може дозволити мінімізувати кількість випадків вчинення працівниками підприємств, установ, організацій різних форм власності та видів економічної діяльності економічних злочинів, наслідки яких несуть матеріальні, фінансові, репутаційні збитки для їх роботодавців та бізнесу. Перспективи подальших досліджень криються у формуванні теоретичних основ для розробки внутрішніх положень для роботи підрозділів кадрової безпеки у напрямку організації попередження та протидії вчиненню економічних злочинів з боку співробітників вітчизняних суб'єктів господарювання.

Список використаних джерел

1. Веприцький Р.С. До деяких питань визначення економічної злочинності та протидії їй / Р.С. Веприцький // Європейські перспективи. - 2013. - № 6. - С. 95-98.

2. Кравчук С.Й. Причини поглиблення та шляхи подолання економічної злочинності / С.Й. Кравчук // Університетські наукові записки. - 2008. - № 2. - С. 200-203.

3. Ляшенко М.М. Економічні злочини: причини скоєння та їх профілактика / М.М. Ляшенко // Південноукраїнський правничий часопис. - 2012. - № 4. - С. 225-228.

4. Мукоїда Р.В. Інформаційно-аналітичне забезпечення протидії економічним злочинам / Р.В. Мукоїда // Південноукраїнський правничий часопис. - 2012. - № 3. - С. 42-46.

5. Rogozin S.M. Попередження економічної злочинності / С.М. Рогозін // Митна справа. - 2013. - № 4. - С. 17-22.

6. Бурда І.Я. Теоретичні аспекти кадрової безпеки як складової економічної безпеки підприємства / І.Я. Бурда // Наукові записки [Української академії друкарства]. - 2011. - № 1. - С. 22-28.

7. Ляшенко О.М. Кадрова безпека у системі економічної безпеки підприємства / О.М. Ляшенко, Я.М. Криль // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. - 2013. - № 25(2). - С. 274-279.

8. Мігус І.П. Сучасні методики оцінки стану кадрової безпеки суб'єктів господарської діяльності / І.П. Мігус, С.А. Черненко. // Ефективна економіка. - 2013. - № 4. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2013_4_8.

9. Подлужна Н.О. Забезпечення кадрової безпеки організації / Н.О. Подлужна // Економіка промисловості. - 2010. - № 4. - С. 210-215.

10. Поскрипко Ю.А. Кадрова безпека в системі управління персоналом підприємств / Ю.А. Поскрипко, О.А. Кириченко // Системи обробки інформації. - 2010. - Вип. 3. - С. 147-148.

11. Хиллута В.В. Экономические преступления: эволюция уголовно-правового регулирования / В.В. Хиллута // Криминологический журнал ОГУЭП. - 2007. - № 1-2 (1). - С. 40-47.

12. Мошенничество сотрудников в компании [Электронный ресурс]. - Режим доступа : http://www.vlasta-p.com/useful_info/moshennichestvo-sotrudnikov-7/.

ЕНЕЙ

Яна Іванівна
enei@ua.fm

УДК 339.56

АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ ІМПОРТОЗАМІЩЕННЯ В
ПРОМИСЛОВІСТІ УКРАЇНИPRACTICAL ASPECTS OF THE FORMATION OF THE IMPORT PHASE-OUT
STRATEGY IN THE INDUSTRY OF UKRAINE

аспірант кафедри
фінансів, обліку та
економічної безпеки,
Уманський державний
педагогічний універ-
ситет імені Павла
Тичини

У статті досліджено сутність політики імпортозаміщення. Проаналізовано напрями формування стратегії імпортозаміщення в промисловості України, виділено основні її складові елементи. Визначено основні ефективні інструменти промислової політики імпортозаміщення. Обґрунтовано етапи розвитку імпортозаміщуючих галузей.

В статье исследована сущность политики импортозамещения. Проанализированы направления формирования стратегии импортозамещения в промышленности Украины, выделены основные ее составляющие элементы. Определены основные инструменты промышленной политики импортозамещения. Обоснованы этапы развития импортозамещающих отраслей.

The article investigates the essence of the import phase-out policy. The ways of the formation of the strategy of import phase-out in the industry of Ukraine have been analyzed and its main components is defined. The main effective instruments of the import phase-out industrial policy is determined. The stages of the import phase-out branches' development are substantiated.

Ключові слова: імпорт, експорт, імпортозаміщення, промислове виробництво, модернізація виробництва

Ключевые слова: импорт, экспорт, импортозамещение, промышленное производство, модернизация производства

Keywords: import, export, import substitution, industrial production, modernization of production

ВСТУП

Україна має значний природно-ресурсний, виробничий, науково-технічний та трудовий потенціал для збільшення обсягів продукції власного виробництва, яка на даний час імпортується. Внутрішній ринок є достатньо великим для нарощування виробництва вітчизняних аналогів імпортованої продукції [1].

Економіка України потребує глибоких перетворень у промисловості, що дасть змогу підвищити економічну стійкість країни і зменшити її залежність від імпорту. Найбільш реальні перспективи вітчизняної економіки значною мірою пов'язані з розвитком внутрішнього ринку, що може бути реалізовано за рахунок посилення орієнтації вітчизняних підприємств на задоволення потреб внутрішнього ринку та розвитку виробництва імпортозаміщуючих товарів [2].

Актуальні питання імпортозаміщення залишаються недостатньо дослідженими у вітчизняній економічній літературі.

Імпортозаміщення як фактор економічного зростання України аналізували та досліджували такі економісти: А.А. Мазаракі, К.С. Пугачевська, С.М. Пазізіна, А.І. Сухоруков та інші.

Разом з тим, багатоаспектність обраної проблематики потребує проведення додаткових досліджень.

МЕТА СТАТТІ

Основною метою статті є аналіз сучасного стану та визначення напрямів формування стратегії імпортозаміщення в промисловості України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі дослідження використовувалися загальнонаукові та спеціальні методи, наприклад: аналітичний – при аналізі географічної структури імпорту товарів в Україну, історико-генетичний – дозволив визначити основні причини від'ємного зовнішньоторговельного сальдо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Недостатній розвиток внутрішнього ринку, низький рівень конкурентоспроможності вітчизняного виробництва, послаблення державного управління національною економікою, зокрема її промисловим комплексом, протягом останніх двох десятиліть погіршують стратегічні перспективи розвитку країни [1].

Експортується, переважно, сировинна продукція низького рівня переробки, то імпорт, навпаки, складається з високотехнологічної продукції поглиб-

леної переробки та товарів кінцевого споживання. В цих умовах є необхідним реформування «традиційних» галузей промисловості та розвиток високотехнологічних виробництв [3].

У географічній структурі імпорту України в країни Митного Союзу (МС) у 2014 р. припадало 31,3 % (17,0 млрд дол. США), на країни Європи (ЄС)

– 40,3 % (21,9 млрд дол. США) (таблиця 1). За умов перетинання кордонів товарами без сплати ввізних мит на переважну кількість товарів зростає значимість нетарифних заходів регулювання, зокрема технічного регулювання та сертифікації враховуючи відмінності їх регулювання в країнах МС та ЄС [4].

Таблиця 1

Географічна структура імпорту товарів в Україну в 2003-2014 рр., % [4]

Країна	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Країни СНД	50,0	51,3	47,1	44,8	42,2	39,3	43,3	44,0	45,1	40,7	36,3	31,71
Білорусь	1,5	1,9	2,6	2,8	2,4	3,3	3,7	4,2	5,1	6,0	4,7	7,30
Казахстан	2,1	1,3	0,5	2,1	2,6	3,7	4,5	1,3	2,0	1,8	0,9	0,69
Російська Федерація	37,6	40,7	35,5	30,6	27,8	22,7	29,1	36,6	35,3	32,4	25,2	23,31
Країни МС	41,2	43,9	38,7	35,6	32,8	29,6	37,3	42,0	42,4	40,1	30,8	31,31
Європа	35,5	34,5	35,1	37,3	38,0	35,6	35,7	32,9	32,8	32,6	37,1	40,3
Італія	2,8	2,8	2,9	3,3	3,0	2,8	2,5	2,3	2,4	2,6	2,7	2,77
Німеччина	9,9	9,4	9,4	9,5	9,6	8,4	8,5	7,6	8,3	8,0	8,8	9,86
Польща	3,5	3,3	3,9	4,7	4,8	5,0	4,8	4,6	3,9	4,2	5,3	5,64
Угорщина	1,2	1,2	1,8	1,8	2,1	1,5	1,5	2,0	1,6	1,4	1,8	2,69
Франція	2,3	2,3	2,2	2,2	2,2	2,0	2,1	1,8	1,8	2,0	2,3	2,33
Азія	8,6	8,9	12,9	13,5	14,7	17,9	14,4	16,5	16,1	20,2	19,8	16,8
Китай	2,3	2,5	5,0	5,1	5,5	6,6	6,0	7,7	7,6	9,3	10,3	9,95
Африка	1,1	1,0	1,2	0,9	1,1	1,8	1,4	1,4	1,1	1,0	1,0	1,0
Америка	4,7	4,1	3,5	3,3	3,7	4,9	4,8	4,7	4,7	5,3	5,6	5,4
США	2,2	2,6	2,0	2,0	2,3	3,3	2,8	2,9	3,1	3,4	3,6	3,5
Австралія і Океанія	0,2	0,2	0,3	0,2	0,2	0,5	0,3	0,4	0,2	0,2	0,1	0,1

Найбільші імпортні надходження товарів здійснюються з країн СНД (46,6 %), Європи (31,7 %), Азії (15,3 %), Америки (5 %), Африки (1,2 %).

Починаючи з 2006 року сальдо зовнішньої торгівлі має негативне значення. На формування від'ємного сальдо впливає збільшення обсягу імпорту природного газу, нафти та нафтопродуктів, легкових автомобілів, механічного обладнання, товарів легкої промисловості [1].

Загалом національна промисловість залишається технологічно залежною від імпорту сучасних технологій та наукоємних товарів.

Незбалансованість попиту і пропозиції товарів на внутрішньому ринку, висока матеріало- та енергомісткість виробництва, його низький технологічний рівень та застаріла інфраструктура обумовлюють стійку тенденцію до перевищення обсягів імпорту товарів, порівняно з їх експортом [1].

Політика імпортозаміщення передбачає розвиток економіки, переважно, за рахунок внутрішніх ресурсів країни. Крім того, при виробництві товарів, орієнтованих на внутрішній ринок, складно отримати економію за рахунок обсягу виробництва. Тому для підтримки конкурентоспроможності локального товаровиробника часто запроваджуються заходи з обмеження конкуренції з боку імпортної продукції, зокрема, шляхом введення додаткових податків на імпортовані товари і штучного завищення обмінного курсу національної валюти [5].

Високий рівень фізичного та морального зношення основних виробничих фондів залишається найбільшою перешкодою в Україні на шляху до імпортозаміщення. Відсутність державного стимулювання та низькі темпи оновлення виробництва не

дозволяють швидко змінити ситуацію на краще. В сучасних умовах це призводить до збільшення технологічного розриву між Україною і розвинутими країнами світу, проте не зменшує залежності України від імпорту готової продукції та енергоносіїв [6].

Безумовно, імпортозаміщення потребує розробки державних програм заміщення імпортованих товарів на вітчизняні. Але на жаль, у системі міжнародної торгівлі Україна і надалі позиціонується як країна, що спеціалізується на виробництві сировини та напівфабрикатів. Хоча і має ринок, спроможний споживати імпорт високотехнологічних товарів та готових товарів побутового призначення. В першу чергу, це робить українську економіку надзвичайно вразливою та залежною від імпорту [6].

Сама ж програма імпортозаміщення має бути спрямована на підтримку вітчизняного товаровиробника, на розширення внутрішнього споживання товарів національного виробництва, на стимулювання розвитку внутрішньої виробничої кооперації з метою виготовлення імпортозамінної продукції і на цій основі – створення нових робочих місць та зростання добробуту українських громадян [6].

Система мотивації стратегічного управління підприємства на засадах імпортозаміщення реалізує такий набір функцій [7]:

- мотивація підприємництва;
- мотивація розвитку виробництва;
- мотивація праці;
- мотивація споживання продукції.

Пріоритети політики імпортозаміщення визначаються за результатами аналізу частки продукції окремих галузей вітчизняної промисловості

у структурі внутрішнього споживання, а також аналізу галузевої, географічної і продуктової структури імпорту промислової продукції (рис.1). Частка промислової продукції вітчизняного

виробництва у структурі внутрішнього споживання скорочується. Виходячи з цього ми бачимо, що промисловість України вимагає модернізації [8].

Рис. 1. Галузеві пріоритети імпортозаміщення [8]

Кожен із галузевих пріоритетів має особливості, що залежать від наявності власних ресурсів та можливостей, швидкості обігу оборотних фондів, потреби в інвестиціях і терміну окупності проектів.

Для розвитку імпортозаміщуючих виробництв спочатку необхідно залучити іноземні чи національні інвестиції на підприємства, що виготовляють продукцію-замінник імпорту, запозичити іноземні технології або використати для її виготовлення вітчизняні. Результатом цих дій може бути наповнення імпортозамінниками внутрішнього ринку та їх експорт за межі країни [10].

Істотний внесок у розвиток промислового сектору може внести стратегія імпортозаміщення, яка може слугувати основою стабілізації, а у майбутньому й розвитку, галузей промисловості та створить передумови для підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

ВИСНОВКИ

Отже, підсумовуючи вищевикладене необхідно зазначити, що сучасна ситуація щодо імпортозаміщення є надзвичайно складною. На сьогоднішній день, реалізація заходів щодо імпортозаміщення має не систематичний, «точковий» характер. Враховуючи вищевикладене, необхідною є розробка відповідної стратегії імпортозаміщення, яка б була адекватною наявним викликам.

Список використаних джерел

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної програми розвитку внутрішнього виробництва» від 12 вересня 2011 р. № 1130. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1130-2011-%D0%BF>
2. Кисіль Т.В. Впровадження стратегії імпортозаміщення промислових підприємств / Ю.С. Шипуліна, Т.В. Кисіль // Економічний форум. – 2014. – № 3. – С. 214–220.
3. Пазізіна С. Розвиток імпортозаміщення в процесі реструктуризації промислового виробництва / С. Пазізіна // Наука й економіка: науково-теоретич-

ний журнал Хмельницького економічного університету. – Хмельницький, 2012. – №3 (27). – С. 150-154.

4. Пугачевська К.С. Дослідження регулювання імпорту товарів за умови членства в СОТ [Електронний ресурс] / К.С. Пугачевська // Ефективна економіка – 2015. – №6. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4152>

5. Плющ І.А. Аналіз ефективності застосування політики імпортозаміщення у світі / І.А. Плющ, Р.П. Огородник // Економічні інновації: Зб. наук. пр. – Одеса: ІПРЕД НАН України, 2011. – Вип. 43. – С. 269-275.

6. Білий О.І. Перспективи використання механізмів імпортозаміщення в процесі структурної модернізації економіки України [Електронний ресурс] / О.І. Білий // Формування ринкової економіки: зб. наук. пр.: у 2 ч. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана»; [відп. ред. О. О. Беляєв]. – Київ: КНЕУ, 2011. – Спец. вип.: Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи / відп. ред. С. Фіялка. – Ч. 2. – С. 111–118. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/handle/2010/1788>

7. Пазізіна С.М. Концептуальні засади політики імпортозаміщення / С.М. Пазізіна // Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету «Наука молода». – 2011. – № 15-16. – С. 122-125.

8. Пріоритети політики імпортозаміщення у стратегії модернізації промисловості України. – К.: НІСД, 2012. – 71 с.

9. Курмаев П.Ю. Инновационно-воспроизводственный подход к регулированию региональной экономики / П.Ю. Курмаев // European Researcher. – 2013. – №1. – Режим доступу: <http://www.erjournal.ru/ru/archive.html?number=2013-01-15-01:31:46&journal=47>

10. Мазаракі А.А. Імпорт та перспективи імпортозаміщення в Україні / А.А. Мазаракі, Т.М. Мельник // Вісник КНТЕУ. – Київ, 2012. – № 6 (86). – С. 5-15.

КОТОВА

Марина Володимирівна
marinako@i.ua

УДК 331.1

ПРОЦЕСС ФОРМИРОВАНИЯ КРЕАТИВНОГО МЫШЛЕНИЯ КАК
ОСНОВА СОВРЕМЕННОГО ЭФФЕКТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ

THE PROCESS OF CREATIVE THINKING FORMATION AS THE BASIS OF
MODERN EFFICIENT MANAGEMENT

к.е.н., доцент, Одеський
національний політехніч-
ний університет

В статье рассматривается понятие и уровни креативности, этапы креативного мышления. Необходимость креативно мыслить возникает на стадии определения принципа решения задачи с последующим возникновением ключевой идеи. Креативные подходы помогают научиться находить оптимальные решения в условиях недостаточной стабильности и неопределенности социально-экономической жизни. Предложено данные подходы «встраивать» в процесс генерации креативных идей.

The article describes the concept and levels of creativity, stages of creative thinking. The need for creative thinking occurs at the stage of determining the approach to the problem, followed by the appearance of the key ideas. Creative approaches will help to learn how to find the optimal solution in case of insufficient stability and uncertainty of social and economic life. These approaches is proposed to be embed in the process of generating creative ideas.

Ключевые слова: креативность, креативное мышление, управление, подходы, креативные идеи

Keywords: creativity, creative thinking, management, approaches, creative ideas

ВВЕДЕНИЕ

Управление предприятием в условиях кризиса возможно в условиях формирования креативных идей с последующей их реализацией, что позволяет достигнуть большей эффективности и результативности деятельности субъекта предпринимательства. Формирование человека креативного типа предполагает освоение принципиально новых подходов к мышлению.

Формированию креативного мышления менеджеров, креативного персонала на предприятиях посвящены работы отечественных и зарубежных ученых, в частности: Ванюрихина Г.И., Гилфорда Дж., Кузьмина О.Е., Торранса Е.П. При этом, остается недостаточно освещенным остается круг вопросов, связанных с развитием креативного мышления работников предприятий.

ЦЕЛЬ РАБОТЫ усовершенствование подходов к формированию креативного мышления персонала с последующим созданием эффективных команд.

МЕТОДЫ ИССЛЕДОВАНИЯ

Теоретической основой исследования стали работы ведущих отечественных и зарубежных ученых-экономистов, в которых рассмотрены современные подходы к процессу создания креативных команд. При проведении исследования использованы методы анализа, синтеза, сравнения. Для формирования выводов применен метод логического обобщения результатов.

РЕЗУЛЬТАТЫ

Современное значение креативности подразумевает не только предложение идей, а и доведение их

до конкретного практического результата. Креативное мышление предполагает активизацию креативности в процессе решения существующих проблем и поиска новых возможностей.

В рамках субъекта предпринимательства – предприятий и организаций необходимо учитывать и согласовываться три уровня креативности: личностный, групповой и организационных.

Содействие со стороны руководства в становлении и функционировании команд, включающих креативный персонал может выражаться в выборе координатора, создании инфраструктуры сообщества (например, информационной среды взаимодействия, проектных зон), в привлечении новых членов путем распространения информации об интересах, приоритетах и намечающихся действиях, во взаимодействии с членами команд и оценке результатов.

В ходе принятия решения необходимо учесть все существенные мнения и позиции, имеющиеся на предприятии. На суд креативных команд необходимо представить такие характеристики проверяемого решения, как: степень его новизны, его схожесть с ранее принятыми решениями; цель принятия решения, его значение для предприятия с точки зрения затрат и результатов; сроки принятия и реализации решения; ответственную структуру; длительность влияния решения на организацию и степень его секретности [1]. Исследования показывают, что все субъекты управления владеют определенными задатками креативности, целенаправленный влияние на их развитие методами менеджмента позволяет активизировать креативную деятельность персонала. При этом следует учитывать

потребности и уровень интеллекта, психотип индивидуума, характер взаимоотношений с коллегами, эмоционально-психологическое состояние.

В данных условиях важную роль в решении нестандартных, сложных задач играют подходы в поиске новых идей, которые можно разделить на линейные и нелинейные. Нелинейные подходы предполагают персональную работу, с использованием интуиции и подсознание, медитацию, символические и воображаемые аналогии. Линейные подходы, ориентированные на внешнюю и внутреннюю среду, используют как для персональной так и для командной работы.

Линейные методы генерации идей и поиска решений, разделяют на три класса: эвристические, функционально-структурные исследования объектов, комбинированные алгоритмические.

Эвристические методы основаны на принципе случайного поиска, среди которых наиболее популярны всевозможные разновидности мозгового штурма, метод фокальных объектов, синектика, метод вопросов. Основная идея мозгового штурма – коллективный поиск идей, как правило в течение 1,5 часа группа генерирует около сотни идей. Главным условием проведения мозгового штурма - разделение процесса формирования и критики идей во времени. Метод фокальных объектов предполагает поиск новых идей путем присоединения к заданной продукции (услуг) свойств или признаков случайных объектов. Метод вопросов, базируется на ответы на перечень вопросов, которые могут натолкнуть на интересную идею о создании или модификации объекта. Синектический метод на практике предполагает присутствие менеджера-инструктора, который выполняет роль «потребителя», выдвигает проблему, объясняет ее суть, креативный персонал предприятия после непродолжительной совместного совещания предлагает вариант решения проблемы. Предложения выдвигаются, пока не будет найдено приемлемое решение. Следует отметить, что эвристические методы не предназначены для решения сложных задач, требующих проведения маркетинговых исследований, специальных знаний по техническим, технологическим характеристикам продукта.

Функционально-структурное исследование объектов хотя содержит меньше возможностей для творчества, но охватывает опыт экспертов, позволяет систематизировать поиск и формализовать идеи, в частности, включает метод написания сценариев, метод Дельфи, метод дерева целей, метод морфологического анализа сложных проблем. Составление сценария решения проблем позволяет в деталях и во времени отслеживать последовательность действий, которые должны быть выполнены, помогает выяснить и учесть критические и узловые моменты, которые могут возникнуть в процессе принятия решения. В функции специалистов при выполнении сценарию относятся: консультационная помощь ведущим специалистам и руководителям предприятия, определение закономерностей работы системы, анализ внешних и

внутренних факторов, создание информационной базы [2].

Популярным методом экспертной оценки является метод «Дельфи», предусматривающий первоначальное вынесения экспертами своих суждений с последующим многоэтапным их корректировкой на базе ознакомления каждого эксперта с другими экспертными оценками до тех пор, пока вариативная величина разброса оценок не будет находиться в рамках установленного интервала. Основная идея построения «дерева целей» – структуризация целей с вертикальной и горизонтальной координацией. Горизонтальная координация обеспечивает эффективное использование производственного потенциала, вертикальная используется для согласования направлений деятельности с учетом конкурентных преимуществ. Метод морфологического анализа базируется на систематическом поиске наибольшего числа возможных вариантов решения поставленной проблемы путем комбинирования основных структурных элементов. При этом проблема может разбиваться на части разными способами и рассматриваться в различных аспектах. Класс комбинированных алгоритмических методов является системным и целенаправленным, основывается на стратегии логического поиска.

Применение различных подходов к формированию креативных идей зависит от сложности решаемой задачи. При этом данные подходы целесообразно «встраивать» в процесс генерации креативных идей.

Таким образом, процесс мышления целью которого является генерация креативных идей можно представить в виде этапов.

1. Возникновение проблемной ситуации и осознания ее индивидуумом.
2. Представление проблемы в виде задачи.
3. Анализ задачи (изучение задачи, сбор, классификация и анализ информации, прогнозирование).
4. Определение способов решения задачи, поиск ключевой идеи с использованием линейных и нелинейных подходов.
5. Принятие и конкретизация решения с его последующей реализацией и верификацией.

В настоящее время креативность становится основным источником экономической ценности. Интеллектуальная собственность приходит на смену таким ресурсам, как земля, рабочая сила, капитал в качестве наиболее ценного экономического ресурса.

ВЫВОДЫ

Западные и японские предприятия широко применяют в своей практике методы креативного менеджмента, который стал в настоящее время одним из важнейших факторов быстрого инновационного развития стран, регионов, отраслей и предприятий. Это говорит о необходимости применения и развития методов креативного мышления для повышения эффективности и ускорения инновационного развития в различных сферах и на различных уровнях экономики и общества. Необходимо обучать методам креативного менеджмента и креативного мышления студентов и специалистов, а также формировать у

детей в средней школе и дошкольных учреждениях креативное мышление, которое предполагает способность путем синтеза разнородных элементов формировать новые значимые формы.

Список використаних джерел

1. Журавлев В.А. Креативное мышление, креативный менеджмент и инновационное развитие

общества / В.А. Журавлев // Креативная экономика. – 2008. – № 5 (17). – С. 51–55.

2. Кузьмін О.Є., Чушак-Голобородько А.М. Теоретичні та методичні положення з формування системи мотивування суб'єктів креативної діяльності на промислових підприємствах / О.Є. Кузьмін, А.М. Чушак-Голобородько // Маркетинг і менеджмент інновацій – 2012. – № 3. – С. 99–110.

КОЦЬ

Ірина Ігорівна
irynakots555@gmail.com

УДК 658:339.9

КОНЦЕПЦІЯ ЗБАЛАНСОВАНОГО УПРАВЛІННЯ ТОЛІНГОВИМИ
ОПЕРАЦІЯМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХTHE CONCEPT OF BALANCED MANAGEMENT OF TOLLING
OPERATIONS AT ENTERPRISES

аспірант, Навчально-науковий інститут економіки і менеджменту, кафедра зовнішньо-економічної та митної діяльності Національний університет «Львівська політехніка»,

У статті обґрунтовано концепцію збалансованого управління толінговими операціями на підприємствах. Розроблено типову модель системи управління толінговими операціями на підприємствах за ідеєю паритету інтересів ключових контрагентів. Виконано структурну декомпозицію системи управління толінговими операціями на підприємствах та розкрито змістове наповнення ключових елементів такої системи.

В статті обоснована концепція сбалансированного управления толлинговыми операциями на предприятиях. Разработана типовая модель системы управления толлинговыми операциями на предприятиях по идее паритета интересов ключевых контрагентов. Выполнено структурную декомпозицию системы управления толлинговыми операциями на предприятиях и раскрыто содержательное наполнение ключевых элементов такой системы.

In the article the concept of balanced management of tolling operations at enterprises is grounded. The typical model of system of tolling operations' management at enterprises by the idea of parity of key contractors' interests is developed. The structural decomposition of system of tolling operations' management at enterprises is done and the content filling of key elements of such system is revealed.

Ключові слова: толінгові операції, управління, концепція, збалансований підхід, контрагенти

Ключевые слова: толлинговые операции, управление, концепция, сбалансированный подход, контрагенты

Keywords: tolling operations, management, concept, balanced approach, contractors

ВСТУП

Вітчизняна практика реалізації толінгових операцій свідчить про те, що у переважній більшості випадків національні товаровиробники виконують роль переробного підприємства у толінговій взаємодії із іноземним замовником. Так, за даними державної офіційної статистики [1] у 2014 р. частка імпорту давальницької сировини у загальній структурі імпорту товарів в Україну становила 5,6 % на противагу 0,24 % аналогічного показника експорту. При цьому вивчення теоретико-прикладних матеріалів за проблемою реалізації толінгових операцій на вітчизняних теренах вказує на існування негативних наслідків у діяльності українських переробних підприємств, зумовлених взаємодією із зарубіжним толінгером. Такі результати толінгової співпраці для вітчизняних суб'єктів господарювання спричинюються, насамперед, нерівноцінним врахуванням інтересів іноземного замовника та українського виконавця переробних робіт під час їхньої взаємодії. Як правило, на таку незбалансованість національні товаровиробники змушені погоджуватись з огляду на власний скрутний фінансовий стан, не володіючи при цьому обґрунтованим механізмом управління

толінговими операціями. Варто зауважити, що одним із невід'ємних канонів європейської інтеграції є забезпечення прозорості, об'єктивності та справедливості у веденні суб'єктами господарювання різноманітних видів зовнішньоекономічної співпраці. Таким чином, з огляду на усе вищевикладене, виникає необхідність у розробленні концепції збалансованого управління толінговими операціями, котра на паритетних засадах враховуватиме інтереси обох контрагентів толінгової взаємодії.

В умовах динамічного розвитку та поширення практики реалізації толінгових операцій як у вітчизняному, так і в міжнародному просторі проблематика управління таким видом операцій у діяльності суб'єктів господарювання викликає дедалі більше зацікавлення серед наукової спільноти [2-9]. При цьому слід зазначити, що, як правило, у літературних джерелах автори лише фрагментарно досліджують процес управління толінговими операціями, розкриваючи його окремі елементи. В основному увага науковців зосереджується на особливостях підготовки та укладання толінгового договору, організування толінгової взаємодії, обліку, аналізування та контролювання перебігу толінгових

операцій, тощо [2-9]. Отже, на сьогодні не вирішеним завданням залишається розроблення та концептуальне обґрунтування завершеного процесу управління толінговими операціями на підприємствах, що охоплюватиме усі необхідні структурні елементи та забезпечуватиме їх результативну взаємодію.

МЕТА РОБОТИ

Полягає в обґрунтуванні концептуальних засад збалансованого управління толінговими операціями на підприємствах.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методологічним підґрунтям для виконання досліджень стали спеціалізовані наукові праці, нормативно-правова база, дані державної офіційної статистики, документація підприємств, які реалізують толінгові операції.

Для одержання результатів роботи були використані такі методи досліджень: теоретичного узагальнення – для систематизації положень літературних джерел; системний підхід та графічний метод – для побудови моделі системи збалансованого управління толінговими операціями; процесний підхід – для обґрунтування послідовності управління толінговими операціями; метод структурної декомпозиції – для виокремлення елементів системи управління толінговими операціями, та інші.

РЕЗУЛЬТАТИ

Зважаючи на вищевикладені проблеми у сфері реалізації толінгових операцій, пропонуємо концептуально розглядати управління толінговими операціями за збалансованим підходом, котрий обґрунтовуватиме об'єктивне та паритетне врахування інтересів двох контрагентів толінгової взаємодії в процесі укладання та виконання толінгової угоди. Використання концепції збалансованого управління толінговими операціями дасть змогу уникнути протиріч, суперечностей та конфліктів інтересів ключових учасників толінгових операцій, забезпечуватиме стабільну та взаємовигідну толінгову співпрацю, цілеспрямоване вирішення існуючих проблем у діяльності суб'єктів толінгу та їх прогресивний розвиток, мінімізуватиме загрози виникнення негативних наслідків для обох сторін толінгової взаємодії, тощо. При цьому слід зауважити, що реалізуючи управління толінговими операціями за збалансованим підходом на практиці досить складно змодельовати ідеальний варіант абсолютно збалансованого, тобто рівноцінного врахування інтересів обидвох сторін толінгової співпраці. Це можна обґрунтувати, насамперед, різними рівнями розвитку суб'єктів господарювання, що мають намір реалізовувати толінгові операції. Однак, ідея збалансованості в управлінні толінговими операціями зосереджує увагу суб'єктів управління толінговими операціями на забезпеченні максимально можливого паритету інтересів замовника та виконавця толінгу з метою уникнення істотних розбіжностей у їхніх намірах та запобігання негативних наслідків для однієї із сторін толінгової

взаємодії на фоні домінування прогресивного розвитку діяльності іншого учасника толінгу.

Відповідно до класичного канону менеджменту, який обґрунтовує поділ функцій менеджменту на загальні та конкретні [10], можемо стверджувати, що управління толінговими операціями є конкретною функцією менеджменту. Результати вивчення літературних джерел [2-10] та практики реалізації толінгових операцій дають змогу стверджувати, що збалансоване управління толінговими операціями – це цілеспрямована діяльність суб'єктів управління однієї сторони толінгової взаємодії, що передбачає імплементацію технології менеджменту, вироблення методів менеджменту, прийняття управлінських рішень у конкретних ситуаційно-часових умовах реалізації толінгових операцій на договірних засадах збалансованого врахування інтересів суб'єктів управління іншої сторони толінгової взаємодії.

На рис. 1 схематично зображено концептуальну модель збалансованого управління толінговими операціями.

Як видно з рис. 1, концептуальна модель збалансованого управління толінговими операціями відображає цілісну систему взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, кожен з яких характеризується власним функціональним призначенням та розкриває ідею збалансування інтересів двох ключових учасників толінгової взаємодії. Очевидно, що система управління толінговими операціями не є закритим механізмом, адже такий вид операцій передбачає взаємодію щонайменше двох учасників, один з яких є представником іншої держави. Таким чином, в процесі реалізації толінгових операцій та безпосередньо управління ними з'являється необхідність в ідентифікуванні та врахуванні впливу факторів внутрішнього, національного та міжнародного середовища. У межах внутрішнього середовища необхідним є дослідження ключових факторів всередині підприємства (замовника або виконавця толінгових операцій), які можуть чинити вплив на процес управління толінговими операціями. Мова йде про такі внутрішні рушійні сили, як мотиви, цілі та завдання управління, ресурсне забезпечення, тип толінгових операцій, працівники, котрі залучатимуться до управлінського процесу, тощо. Виокремлення факторів національного та міжнародного середовища зумовлене зовнішньо-економічним характером толінгових операцій та необхідністю врахування відповідних факторів впливу. У контексті зовнішнього середовища необхідним є врахування таких факторів, як вітчизняне та міжнародне нормативно-правове поле, що регулює толінгові операції, контрагенти (взаємодіюча сторона, фінансові установи, митні органи, постачальники, посередники, збутовики, інші контрагенти, тощо), рівень ресурсного забезпечення в країнах учасників толінгової взаємодії, їхній економічний стан, рівень міжнародних економічних відносин між державами, рівень інфраструктури, науково-технічного прогресу, тощо.

Рис. 1. Концептуальна модель збалансованого управління толінговими операціями на підприємствах [розроблено автором на підставі [10]]

Невід'ємним елементом збалансованого управління толінговими операціями є принципи його реалізації. Під принципами управління толінговими операціями слід розуміти первинні базові положення щодо ключових характеристик та особливостей

побудови і реалізації процесу управління толінговими операціями, неухильне дотримання яких двома сторонами толінгової взаємодії забезпечуватиме ефективний перебіг управлінського процесу на засадах збалансованого підходу.

Результати вивчення теорії та практики управління толінговими операціями дають змогу виокремити такі ключові принципи у цій сфері: цілеспрямованості, взаємозв'язку цілей та мотивів реалізації толінгових операцій, двопозиційності, збалансованості, взаємодії, взаємопогодженості, ситуаційної гнучкості, правової регламентованості, часової регламентованості, універсальності, поєднання класичності та інноваційності, забезпечення прогресивності.

Для повноцінного забезпечення потреб управління толінговими операціями та досягнення ефективних результатів необхідно на вході є достатня та якісна ресурсна база, котра надалі використовуватиметься суб'єктами управління у визначених цілях. Варто зауважити, що оскільки толінгові операції є різновидом зовнішньоекономічної співпраці суб'єктів господарювання, то виникають специфічні вимоги до ресурсного забезпечення такого виду управління. Поряд із класичною структурою ресурсного забезпечення будь-якого управлінського процесу, що складається із інформаційних, кадрових, фінансових, програмно-технічних, матеріальних ресурсів, підвищуються вимоги до рівня кваліфікації та володіння іноземними мовами суб'єктів управління, їхнього досвіду управління зовнішньоекономічною діяльністю та ведення переговорів із зарубіжними партнерами; зростає рівень фінансових витрат на здійснення управління толінговими операціями в умовах взаємодії із іноземними контрагентами; з'являється необхідність у застосуванні спеціалізованих програмно-технічних засобів для оброблення інформації та комунікування із зарубіжними партнерами, тощо.

Суб'єктами управління толінгових операцій на підприємстві залежно від його розмірів, особливостей організаційної структури управління, масштабів виробничо-господарської діяльності та зокрема зовнішньоекономічної діяльності можуть виступати власники, керівники різних рівнів управління, менеджери різних структурних підрозділів, зокрема підрозділів зовнішньоекономічного спрямування (підрозділів зовнішньоекономічної діяльності, експорту, імпорту, міжнародних зв'язків, тощо), підрозділів постачання, збуту, обліку сировини та готової продукції, виробничих, фінансово-економічних, маркетингово-логістичних підрозділів, тощо. Така тематична різноспрямованість можливих профілів суб'єктів управління зумовлена багатоетапністю реалізації толінгових операцій, що, як правило, комплексно відображають повний ланцюг створення нової вартості або його окремі елементи.

Як зазначалось вище, при побудові та реалізації управління толінговими операціями представники керівної ланки управління орієнтуються на мотиви реалізації таких операцій з огляду на стан та потреби діяльності їхніх підприємств. Спектр можливих мотивів здійснення толінгових операцій як для їх замовника, так і для виконавця систематизовано та обґрунтовано у праці [11].

Оскільки толінгер та переробне підприємство домовляються про те, які операції реалізовуватиме

замовник, виконавець, інші залучені організації, то об'єктами управління толінговими операціями може бути одна, декілька або уся сукупність толінгових операцій залежно від позиції суб'єкта управління, яку він займає у толінговій взаємодії.

Для забезпечення результативного перебігу процесу управління толінговими операціями суб'єкт управління повинен дотримуватись завершеної послідовності менеджменту, що класично ґрунтується на реалізації технології менеджменту через виконання функцій менеджменту, розроблення методів менеджменту, прийняття управлінських рішень, реалізації керівництва.

Реалізація технології управління толінговими операціями як конкретної функції менеджменту ґрунтується на виконанні функцій планування, організування, мотивування, контролювання та регулювання, котрі набувають конкретного змістового наповнення відповідно до специфіки такого виду управління.

Слід зазначити, що результати управління толінговими операціями відрізнятимуться залежно від позиції суб'єкта управління у толінговій взаємодії. Так, для суб'єктів управління замовника толінгових операцій результати можуть відображатись у збільшенні обсягів реалізації продукції, розширенні частки ринку, нарощенні прибутків, тощо. Своєю чергою, ключові результати управління толінговими операціями для їх виконавця полягатимуть у виготовленні необхідного обсягу готової продукції відповідної якості на основі давальницької сировини, покращенні фінансового стану, збереженні кадрового потенціалу, тощо.

ВИСНОВКИ

Запропонована концепція управління толінговими операціями на підприємствах розкриває ідею збалансованого врахування інтересів двох ключових контрагентів толінгової взаємодії (замовника та виконавця толінгових операцій) під час побудови та реалізації управлінського механізму. Проведення управління кожною із сторін толінгової співпраці у вказаному контексті дасть змогу налагодити гармонійні та взаємовигідні відносини, уникати суперечностей і конфліктів інтересів, досягати встановлених цілей, мінімізувати негативні наслідки, тощо.

Концепція збалансованого управління толінговими операціями розглядає управлінський механізм як систему взаємопов'язаних та взаємодіючих елементів, зокрема, факторів, ресурсів, мотивів, суб'єктів та об'єктів управління, принципів, функцій, методів, результатів управління, управлінських рішень. В основі системи управління толінговими операціями закладено класичну послідовність менеджменту, при цьому кожен з її елементів характеризується конкретним змістовим наповненням у контексті забезпечення паритетності інтересів обидвох сторін толінгової взаємодії.

Список використаних джерел

1. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля України» [Електронний ресурс] // Державна служба

статистики України, 2015. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

2. Білинська Н.С. Позабалансовий облік операцій з давальницькою сировиною у виробника / Н.С. Білинська // Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.7. – С. 151-158.

3. Галешук С. Переробка давальницької сировини для нерезидента: особливості обліку операцій та розрахунків в іноземній валюті / С. Галешук // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2012. – Вип. 17. – С. 49-56.

4. Єдинак Т.С. Державне регулювання та контроль операцій з давальницькою сировиною у зовнішньоекономічній діяльності: автореф. дис. канд. наук з держ. управл.: спец. 25.00.02 – механізми державного управління / Т.С. Єдинак. Гуманітарний університет «Запорізький інститут державного та муніципального управління. – Запоріжжя, 2007. – 23 с.

5. Іваненко В. Особливості обліку операцій із давальницькою сировиною на промислових підприємствах / В. Іваненко // Економічний аналіз: збірник наукових праць Тернопільського національного економічного університету. – 2010. – № 7. – С. 411-413.

6. Кіляр О.Р. Облік і аналіз операцій з давальницькою сировиною: автореф. дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз і аудит / О.Р. Кіляр. ДВНЗ «Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана». – К., 2008. – 18 с.

7. Козіцька Н.О. Контроль операцій з давальницькою сировиною як організаційний аспект прийняття управлінських рішень / Н.О. Козіцька // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. – Вип. 25, Ч. I. – Черкаси: ЧДТУ, 2010. – С. 119 – 125.

8. Козіцька Н.О. Методика бухгалтерського обліку операцій з давальницькою сировиною між підприємствами-резидентами при оплаті послуг грошовими коштами / Н.О. Козіцька // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. – Вип. 2 (46). – Рівне: НУВГП, 2009. – С. 131 – 139.

9. Осницька Н.А. Методика внутрішнього контролю операцій з давальницькою сировиною у виконавця [Електронний ресурс] / Н.А. Осницька // Вісник Житомирського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. – 2012. – № 2 (60). – Режим доступу: <http://ven.ztu.edu.ua/article/view/45601/42121>.

8. Родченко В.Б. Производство продукции на давальческом сырье как средство оптимизации управления ресурсами предприятия. Его достоинства и недостатки / В.Б. Родченко, К.К. Чельшева // Вестник Нац. техн. ун-та «ХПИ». – 2011. – № 62. – С. 134-141.

9. Фролов В.И. Толлинг как инструмент управления оборотным капиталом аграрных предприятий / В.И. Фролов // Фінанси, банки, інвестиції. – Сімферополь: НАПКБ. – 2010. – № 1 (6). – С. 27-30.

10. Кузьмін О.Є. Теоретичні та прикладні засади менеджменту: Навчальний посібник / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник. – 2-е вид. доп. і перероб. – Львів: Національний університет «Львівська політехніка» [Інформаційно-видавничий центр «ІНТЕЛЕКТ +» Інституту післядипломної освіти], «Інтелект-Захід», 2003.–352 с.

11. Мельник О.Г. Сутнісно-мотиваційний механізм обґрунтування толінгових операцій в умовах європейської інтеграції / О.Г. Мельник, І.І. Коць // Бізнес Інформ. – 2016. – № 2. – С. 52-57.

МОСІЙЧУК

Марія Миколаївна
mosiychuk_maria@mail.ru

УДК 657.6

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЕРВІСНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ
СТРАТЕГІЙ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АВТОТРАНСПОРТНИХ
ПІДПРИЄМСТВANALYTICAL SUPPORT OF SERVICE FUNCTIONAL STRATEGIES OF
MOTOR TRANSPORT ENTERPRISE OPERATING ACTIVITY

старший викладач кафедри
обліку і аудиту, Національ-
ний університет водного
господарства та природо-
користування

Стаття присвячена характеристиці сервісних функціональних стратегій. Визначено завдання та ідентифіковано аналітичне забезпечення у розрізі організаційної, виробничої, соціальної стратегій та стратегії екологізації.

Статья посвящена характеристике сервисных функциональных стратегий. Определены задачи и идентифицировано аналитическое обеспечение в разрезе организационной, производственной, социальной стратегий и стратегии экологизации.

The article is devoted to the characteristics of functional service strategies. The objectives are determined and analytical support is identified in terms of organizational, production, social policies and the strategy of ecologization.

Ключові слова: аналітичне забезпечення, сервісні функціональні стратегії, автотранспортні підприємства, операційна діяльність

Ключевые слова: аналитическое обеспечение, сервисные функциональные стратегии, автотранспортные предприятия, операционная деятельность

Keywords: analytical support, service functional strategies, motor transport enterprises, operating activity

ВСТУП

Ефективне управління автотранспортними підприємствами неможливе без чіткої та оптимальної стратегії операційної діяльності. В свою чергу ефективність цієї стратегії значною мірою залежить від сервісних функціональних стратегій. Продуманість, узгодженість організаційної, виробничої, соціальної стратегій та стратегії екологізації визначають якісний рівень і системність стратегії операційної діяльності.

Дослідженню організації теоретико-методичних та організаційних засад стратегічного аналізу присвячено роботи науковців Т.В. Головки [1], П.Л. Гордієнко [2], І.М. Парасій – Вергуненко [3], К.І. Редченка [4], І.Д. Фаріона [5] та інших.

Однак на сьогодні відсутні наукові дослідження щодо аналітичних показників, які є інформаційною базою для формування і моніторингу сервісних функціональних стратегій операційної діяльності суб'єктів господарювання в цілому та автотранспортних підприємств зокрема.

МЕТА РОБОТИ полягає в удосконаленні методики стратегічного аналізу операційної діяльності шляхом ідентифікації завдань і відповідного аналітичного забезпечення сервісних функціональних стратегій, орієнтованих на реалізацію стратегії операційної діяльності автотранспортних підприємств.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи стали наукові праці, матеріали періодичних видань. Під час виконання дослідження використано методи: аналізу і синтезу, узагальнення та групування.

РЕЗУЛЬТАТИ

Метою стратегії операційної діяльності є нарощування масштабів операційної діяльності задля отримання конкурентних переваг та збільшення ринкової вартості і рентабельності підприємства для забезпечення сталого розвитку.

Досягнення мети стратегії операційної діяльності автотранспортного підприємства неможливе без врахування сервісних функціональних стратегій, які забезпечують функціонування маркетингової та фінансової стратегії. До таких стратегій можна віднести: організаційну, виробничу, соціальну стратегії та стратегію екологізації.

Особливе місце серед стратегій посідає організаційна стратегія. Вона формується під впливом потреб менеджменту. Як зазначає Редченко К.І., ця стратегія тісно пов'язується з маркетинговою, виробничою і фінансовою стратегіями, адаптується та впливає на них [4, с. 22]. Впровадженням організаційної стратегії виступає внутрішня реструктуризація. Вона включає широкий спектр заходів - від елементарного наведення порядку в організаційній структурі управління, скорочення штатів до створення бізнес-одиниць, центрів фінансової відповідальності, створення профіт-

центрів. Внутрішньою така реструктуризація є тому, що не передбачає надання структурним підрозділам статусу юридичних осіб [6, с. 188].

Соціальна стратегія розробляється підприємством під впливом суспільства, його соціальних груп та інституцій. Вона також тісно взаємопов'язана з іншими функціональними стратегіями [4, с. 22].

Погоджуємося з думкою науковців Сороки О.В. та Кривцової М.С., що соціальна стратегія – це комплексна система способів і напрямів досягнення довгострокових соціальних цілей підприємства, що

взаємопов'язана з її економічною стратегією. В перспективі це створює умови для нарощування і ефективного використання соціального потенціалу підприємства і дозволяє врахувати мінливість чинників внутрішнього і зовнішнього середовища [7, с. 317].

Завдання та аналітичне забезпечення організаційної та соціальної стратегій, орієнтованих на реалізацію стратегії операційної діяльності автотранспортних підприємств, узагальнено у табл. 1.

Таблиця 1

Завдання та аналітичне забезпечення організаційної та соціальної стратегій, орієнтованих на реалізацію стратегії операційної діяльності автотранспортних підприємств

[розроблено автором]

Характеристика завдань щодо реалізації стратегії операційної діяльності	Аналітичне забезпечення (рівень та динаміка)
Організаційна	
- розробка і підтримка оптимальної структури автотранспортного підприємства; - формування посадових інструкцій працівників щодо виконання завдань, операцій, процесів операційної діяльності; - розробка внутрішніх положень, інструкцій, наказів (у т.ч. наказу про облікову політику) в частині забезпечення операційної діяльності; - формування інформаційного, кадрового, технічного забезпечення операційної діяльності.	- наявність автоматизованої інформаційної системи управління транспортом; - частка працівників підприємства, які обслуговують операційну діяльність; - коефіцієнт технічної готовності автомобільного транспорту; - коефіцієнт придатності основних засобів; - фондовіддача основних засобів; - виробнича структура автотранспортного підприємства.
Соціальна	
- нарощування інтелектуального капіталу автотранспортного підприємства для реалізації загальної ділової стратегії операційної діяльності; - забезпечення соціальної захищеності працівників автотранспортного підприємства; - формування системи моральної і матеріальної мотивації працівників автотранспортного підприємства щодо якісного виконання (обслуговування) операцій та процесів операційної діяльності.	- інтелектуальний капітал; - фонд оплати праці; - фонд основної заробітної плати; - фонд додаткової заробітної плати; - інші заохочувальні та компенсаційні виплати; - частка інших заохочувальних та компенсаційних виплат в структурі фонду оплати праці; - коефіцієнт плинності кадрів; - середня заробітна плата на автотранспортному підприємстві; - середня заробітна плата у сфері транспорту; - середня заробітна плата в регіоні; - показники міграційних процесів в регіоні; - соціальні витрати автотранспортного підприємства;
	- частка соціальних витрат у структурі операційних витрат; - середня кількість працівників в еквіваленті повної зайнятості; - коефіцієнт соціальної привабливості підприємства.

Виробнича стратегія – це загальний план нарощування виробничих потужностей і матеріально-технічного забезпечення виробничого процесу відповідно до маркетингової стратегії підприємства [4, с. 21].

Вибір виробничої стратегії автотранспортного підприємства базується на сегментуванні ринку автоперевезень (виділенні окремих груп споживачів), обранні цільового ринку (найбільш вигідна група сегментів ринку) та розрахунках місткості й частки

підприємства на ньому, визначенні технічного стану транспортних засобів, виробничих потужностей автопарку, виробничої програми, середнього віку та необхідної кількості транспортних засобів і т.д. [8, с. 21].

Завдання та аналітичне забезпечення виробничої стратегії, орієнтованої на реалізацію стратегії операційної діяльності автотранспортних підприємств, наведені на рис. 1.

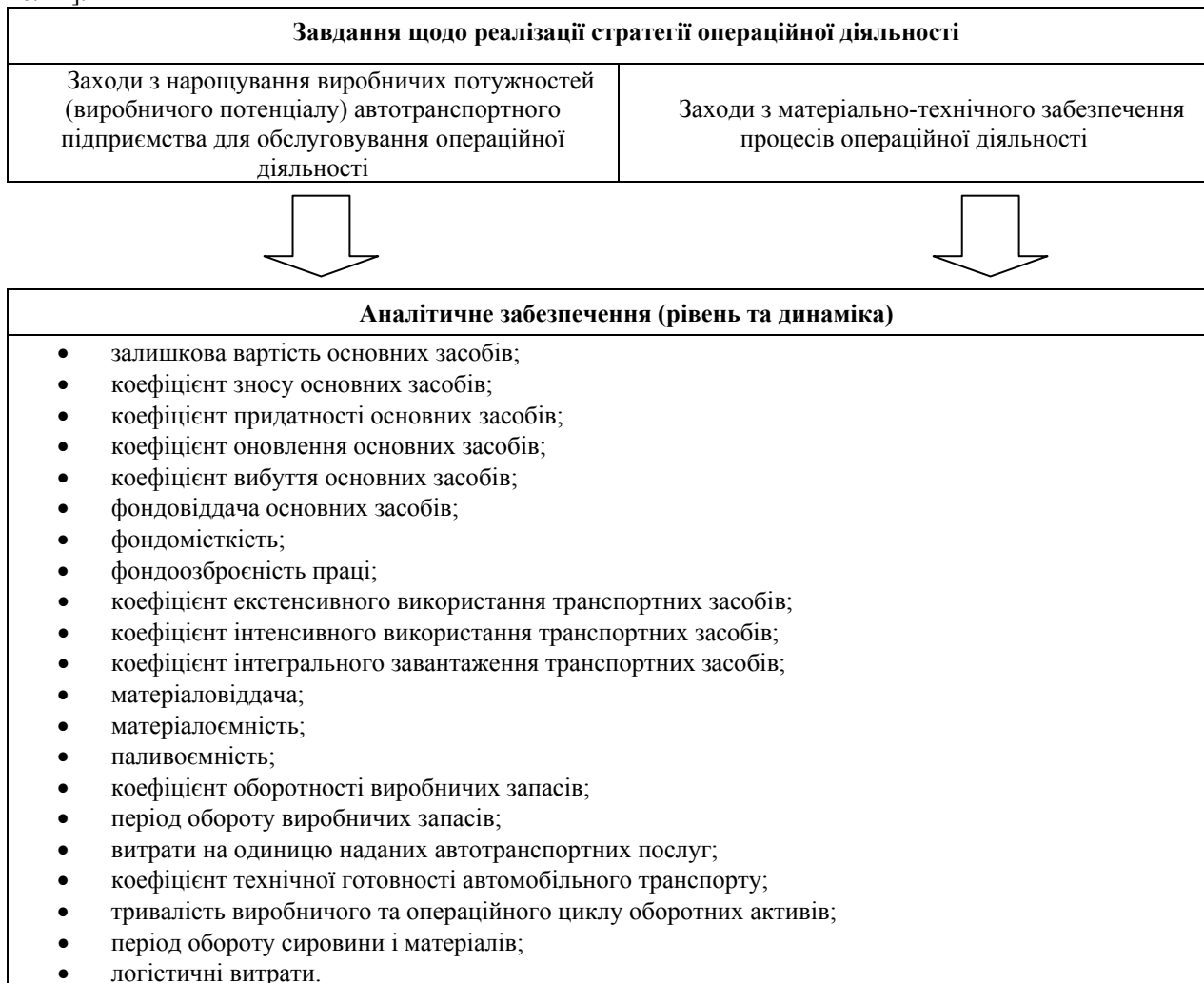

Рис. 1. Завдання та аналітичне забезпечення виробничої стратегії, орієнтованої на реалізацію стратегії операційної діяльності автотранспортних підприємств [розроблено автором]

Автомобільний транспорт визначає розвиток багатьох галузей економіки, проте в той же час він є одним основних забруднювачів навколишнього середовища. Адже за статистичними даними саме на автомобільний транспорт припадає третина всіх викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря [9, с. 485] та близько 90% викидів від усіх видів транспорту [10, с. 28]. В основному, це оксид вуглецю. Тому врахування стратегії екологізації при розробці стратегії операційної діяльності автотранспортного підприємства є вкрай важливим.

Стратегія екологізації – це довгострокові цілі, в основі яких лежить зменшення антропогенного навантаження на довкілля та покращення екологічної ситуації в країні. Метою екологізації виробництва є усунення або зменшення дії одного або декількох екодеструктивних факторів [11, с. 158].

Підтримуємо думку Станкевич Н.А., що формування і реалізація екологічної стратегії полягає в тому, що економічна сутність капіталовкладень міститься в низці альтернативних інвестиційних

проектів, які передбачають досягнення встановлених результатів на певних проміжках життєвого циклу підприємства. Неможливо зробити виробництво абсолютно безвідходним і звести забруднення до нуля. Але можна оцінити техногенний ризик і зробити його прийнятним, здійснивши моніторинг і на основі його даних розробити систему захисних природоохоронних заходів. Це потребує врахування низки факторів макроекономічного характеру, а також особливостей здійснення господарської діяльності певного підприємства. Окрім зазначених чинників, екологічна стратегія формується, виходячи з таких факторів, як спрямованість загальної стратегії розвитку підприємства, стадія життєвого циклу підприємства, інвестиційна привабливість підприємства, характеристики ринку інвестиційних і фінансових ресурсів тощо [12, с. 50].

Завдання та аналітичне забезпечення стратегії екологізації, орієнтованої на реалізацію стратегії операційної діяльності автотранспортних підприємств, наведені на рис. 2.

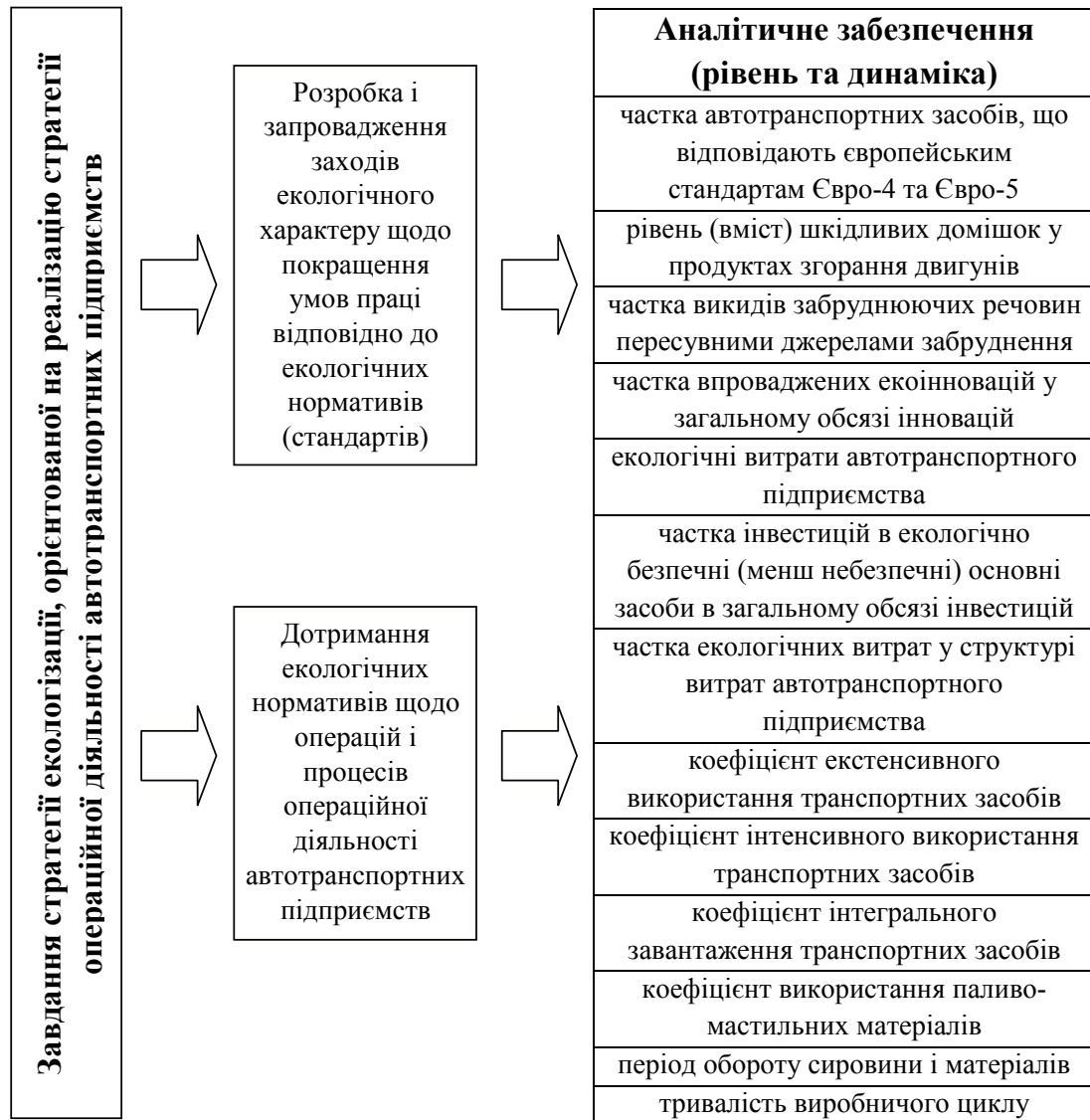

Рис. 2. Завдання та аналітичне забезпечення стратегії екологізації, орієнтованої на реалізацію стратегії операційної діяльності автотранспортних підприємств [розроблено автором]

ВИСНОВКИ

Таким чином, з урахуванням вищенаведеного для автотранспортних підприємств, що здійснюють пасажирські перевезення, найвагомішою складовою ділової стратегії є стратегія операційної діяльності. Ідентифікація завдань і відповідного аналітичного забезпечення сервісних функціональних стратегій у розрізі організаційної, виробничої, соціальної стратегій і стратегії екологізації є обов'язковою умовою успішної реалізації стратегії операційної діяльності автотранспортного підприємства в цілому, формування його позитивного ділового іміджу.

Список використаних джерел

1. Головка Т. В. Стратегічний аналіз : навч.-метод. посібник / Т. В. Головка, С. В. Сагова. – К. : КНЕУ, 2002. – 198 с.
2. Гордієнко П.Л. Стратегічний аналіз: навчальний посібник / П.Л. Гордієнко. – Л.: Алеута, 2006. – 404 с.
3. Парасій-Вергуненко І.М. Стратегічний аналіз у банках: теорія, методологія, практика: монографія / І. М. Парасій-Вергуненко. – К.: КНЕУ, 2007. – 360 с.
4. Редченко К. І. Стратегічний аналіз у бізнесі: навч. посібник / К. І. Редченко. – 2-ге вид., доповнене. – Львів: «Новий Світ-2000», 2003. – 272 с.
5. Фаріон І.Д. Стратегічний аналіз: навчальний посібник для студентів і аспірантів / І.Д. Фаріон. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – 635 с.
6. Щербань Р.Є. Функціональна стратегія контролю фінансування еколого-економічної діяльності авіапідприємства [Електронний ресурс] / Р.Є. Щербань // Стратегія розвитку України. Економіка, соціологія, право. – 2013. - № 3. - С. 186-

190. - Режим доступу: <http://jrn1.nau.edu.ua/index.php/SR/article/view/7033/7860>

7. Сорока О.В. Соціальна стратегія у системі управління сучасним підприємством [Електронний ресурс] / О.В. Сорока, М.С. Кривцова // Соціально-трудова відносина: теорія та практика: збірник наукових праць. - К. : КНЕУ, 2014. - № 1(7). - С. 315-320. - Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/5176/1/315-320.pdf>

8. Ільченко В.Ю. Реалізація основних етапів виробничої стратегії автотранспортного підприємства [Електронний ресурс] / В.Ю. Ільченко // Вісник Національного транспортного університету. - 2014. - № 30(2). - С. 73-81. - Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vntu_2014_30\(2\)_13.pdf](http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Vntu_2014_30(2)_13.pdf)

9. Статистичний щорічник України за 2014 рік / Державна служба статистики України; за ред. І.М. Жук. – Київ, 2015. – 585 с.

10. Довкілля України за 2014 рік: статистичний збірник / За редакцією О.П. Прокопенко. – К.: Державна служба статистики України, 2015. – 223 с.

11. Борейко В.І. Економіка довкілля та природокористування: навч. посібник / В.І. Борейко. – Рівне: НУВГП, 2011. – 255 с.

12. Станкевич Н.А. Екологічні стратегії підприємства: сутність та види [Електронний ресурс] / Н. А. Станкевич // Устойчивое развитие экономики: состояние, проблемы, перспективы: сборник трудов VIII международной научно-практической конференции, УО «Полесский государственный университет», г. Пинск, 17 октября 2014 г. – Пинск: ПолесГУ, 2014. – С. 49-51. - Режим доступу: <http://rep.polesu.by/handle/112/8115>